

THVBALCAIN,

SIVE,

DE MENSVRIS SACRIS

LIBER,

Tribus voluminibus distinctus.

DE CVBITO.

DE SATHO.

DE SICLO.

BENEDICTO ARIA MONTANO
HISPALENSI AVCTORE.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

EXHIBEMVS tibi, studiose Lector, non solum mensurarum, ponderum, ac nummorum, qua in sacris indicantur libris, certam expensamq; rationem, sed earundem rerum elementa Vera, quibus aliorum etiam auctorum, qui aliquid in hoc genere scripsere, sententiam Vera aestimatione tenere possis.

ANTVERPIÆ

Excudebat Christophorus Plantinus Prototypographus
Regius: ad sacrorum Bibliorum Apparatum.

Anno M. D. LXXII.

A V C T O R L E C T O R I .

FREQVENS à nobis in hoc libro mentio fit quorundam voluminum, ex quibus bona pars rerum, quæ hic differuntur, collecta est: quorum quia non ita magna copia apud nostros reperiri potest, accidere forsan possit, ut non etiam certa notitia Latinis hominibus conslet: quam ob rem opera precium facturi videbamur, si eorum nomina, quæ hic passim citantur, Hebraicis & Latinis conscripta literis, hoc in loco proponeremus; argumentis etiam indicatis, de quibus in unoquoque differitur volumine. Pertinent autem hæc omnia præter septem postrema nomina ad librum traditionum antiquarum, cuius præceptis & institutis, atque explicationibus Scribæ olim ad Synagogam gubernandam utebantur. Hunc nos Venetiis repertum, perlegimus, non sine magna utilitate ad multorum in sacris libris locorum explicationem, ut in hoc & aliis nostris legendis scriptis non penitendo exemplo comperies.

כלאים CHELAIM	Significat Mixtiones. agitur in hoc volumine de mixturis rerum: ut vini cum aqua, olei cum melle.
שבועה SEBVGHAAH	De iuramento & iurifurandi ratione omni.
חרובים GHARVBIM	De Heterogeneis, alio genere rerum quæ non rectè ac legitime commisceri possunt.
בררות BERVROTH	De munditiis: de rebus mundis & immundis, vel ex natura, vel ex contactu.
שבועות SEBIGHITH	De septimo anno quietis agrorum.
נזקים NEZIKIM	De nocumentis, damnis, detrimentis, factis & acceptis.
חרלה GHARLAH	De præputio, id est, de rebus & personis prophanis.
יומה IOMA	De diebus ac dierum obseruatione.
תמיד THAMID	De iugi & quotidiano sacrificio ac munere.
פיאה PEAH	De angulo, id est, de agri parte à messoribus prætermissa, & de spicis, &c.
חלי HHOLI siue HHALI	De placenta, id est, de libis sacris & eorum ratione.
סנהדרין ZZANHHEDRIN	συνέδριον, de collegis iudicum & magistratibus religionis causa constitutis.
תרומה THERVMAH	De separatione, id est, primitiarum ratione.
קדושים KEDOSSIM	De sanctis, id est, obligatis Deo, vel damnatis vel segregatis.
נדבים NEDIBIM	De Spontaneis, id est, vltro & sponte oblatis.
עדויות GHEDIVTH	De testimoniis & testibus.
נזיר NEZIR	De Nazaræo, siue votis Nazaræorum.
עשרית GHASRITH	De decima.
עשרית השני GHASRITH HASENI	De decima secunda.
ידים IADAIM	De manibus, vbi multa de purificatione.
ככר CHICHAR	De talento, vbi etiam multa de ponderibus.
שקלים SEKALIM	De Siclis, vbi latè differitur de ponderum ac monetarum vsu.
אהלות AHOLOTH	De Tabernaculis, id est, de obseruatione festi tabernaculorum.
חגיגה HHAGIGAH	De festis & festorum obseruatione.
קתובות CHETHVBOTH	De nuptiis & matrimoniorum ratione.
בכורות BECHOROTH	De primogenitis.
ערויות GHERVAIOTH	De turpitudine, hoc est, de illicitis & criminosis.

SVNT præterea libri alij, in quibus præter disputationes in libros Legis institutas, continentur etiam multa omnium generum argumenta, quos hoc in opere præcipuè citamus: ex his sunt.

בראשית רבה BERESSITH RABBAH	Genesis magna.
שמות רבה SEMOTH RABBAH	Exodus magna.
ויקרא רבה VAIKRA RABBAH	Leuiticus magna.
במדבר רבה BAMIDBAR RABBAH	Numeri magnus liber.
דברים רבה DEBARIM RABBAH	Deuteronomion magnum.
מדרש רבה MIDRAS RABBAH	Homeliarium magnum.
גמרא GAMRA	Liber Resolutionum.

BENEDICTI ARIAE MONTANI

HISPALENSIS IN LIBRUM THVBALCAIN,

SIVE DE MENSURIS, PRAEFATIO.

PRIMA sanè iam hominum esset conditio, si ex primo & integerrimo illo naturæ statu, in quo à Deo collocati erant, nunquam decidissent. Neq. enim infinitas animi curas quibus conficiuntur, perferrent: sed omnes pari conditione viuerent, ac veluti necessitudine coniuncti non tam sibi se, quàm ceteris natos esse putarent, atque ideò in perpetua quadam vitæ societate permanentes, amplissima, & iucundissima orbis terrarum habitatione equaliter fruerebantur. Agnoscerent quippe eam à summo illo rerum omnium opifice sibi, ea lege, concessam esse, vt in ea singuli, vt par est, viuerent, & omnia ad publicum vsum referrent. atque ex iis nullus omnino esset qui aliquid proprium, aut peculiare sibi vendicaret, iuxta Genes. 1.
illud: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam, & cunctis animantibus terræ, omniq. volucri cali, & vniuersis quæ mouentur in terra, & in quibus est anima viuens, vt habeant ad vescendum. & factum est ita. Ea demùm beata hominum vita in hisce terris dici posset, nullisque laboribus, curis, sollicitudinibus, suspicionibus, ac ceteris huiusmodi malis obnoxia esset. Natura enim optima ad viuendum dux, nulli vltra modum, & vltra quàm ratio postulare, aliquid concederet, atque eadem multiplicem rerum omnium copiam omnibus sua sponte suppeditaret, ac nemo esset, cui illa beneficia sua denegaret. Verùm enimuero ex quo homines nefaria quadam audacia & temeritate eo fructus genere quod ne extremis quidem digitis attingere fas ipsis erat, & quod eos etiam in perpetua, ac debita obedientia retinere debuerat, nulla diuini præcepti habita ratione, vesci non dubitarunt, ac proinde, per summum scelus diuinum etiam honorem affectarunt; illicò ardens illa rerum omnium occupandarum cupiditas in ipsorum mentibus insedit, atque adeò excreuit, vt communem illum terrarum vsum equali portione hominibus concessum, impotenti, & insatiabili quodam animi ardore in priuatos vsus conuerterit, ac vi etiam adhibita, humiliores & imbecilliores oppresserit, & quæ iure primæuo illo ac naturali omnium erant, ad nefarios homines, qui omnia per vim sibi licere putant, detorserit. Hinc manarunt immanissima illa & fœdissima vitiorum omnium monstra, quæ deinceps per totum terrarum orbem (heu malum) grassata sunt. de eo genere sunt: Fraudes, calumnia, oppressiones, inimicitia, rapina, & cetera huiusmodi mala, quæ non solum ipsis hominibus, verùm etiam ceteris rebus creatis, atque hominum causa productis, exitium sunt molita: sicut scriptum est, Dixit Dominus ad Noe, Finis vniuersæ carnis venit coram me, repleta est terra iniquitate à facie eorum, ego disperdam eos cum terra. Etenim Hebraico Genes. 6.
verbo H H A M A Z Z, pro quo Latini iniquitatem reddunt, omnia iniuriarum & fraudum genera, atque adeò quidquid cum iustitia atque æquitate pugnat, significatur. Usque adeo verò immanis hæc cupiditas inualuit, & ita altas in hominum mentibus radices egit, vt non nisi insigni quodam aliis benefaciendi desiderio, & charitate, ab hominum animis euelli possit. Atque ideò inter cetera vitæ Christianæ testimonia hoc, vel omnium luculentissimum fuit, vt sobriè, iuste, piè & castè omnes vitam degerent, ac nemo priuati commodi cupiditate ductus suis rebus priuatim studeret, sed publicæ omnium vtilitatis studio omnes tenerentur, & fraterno quodam amore communiter viuerent: sicut scriptum est, Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat, di- Acto. 4.
cebat aliquid esse suum: sed erant illis omnia communia: diuidebatur autem singulis, prout cuique opus erat.

At verò inter eam primi illius & integerrimi humane vitæ status corruptionem, & spectatam hanc vitæ Christianæ in Dei Ecclesia perfectionem, medius quidam rerum status à diuino consilio decretus, & institutus est, cuius ratione ad diuinæ voluntatis præscriptum diligenter obseruata, hominum societas, atque adeò ipsum hominum genus conseruaretur, sine ipsa verò omnino dirimeretur & periret: qui quidem status rerum à diuina illa lege ortum habuit, quæ videlicet, cautum est, ne dominia rerum sibi quisque plura adscriberet, quàm quæ proprio labore, industria, & studio, citra cuiuspiam iniuriam, assequi posset. Ita vt si de rerum vsu & possessione agendum sit, labor, hoc est, industria, studium & opera ius vnicuique statuatur ad earum rerum consecutionem quæ sibi aut suis necessaria esse vnusquisque animaduertet. Nemo verò ex desidia, otio, & segnitie, aliquid consequatur, ac multò etiam minus ex fraude & iniuria quidquam sibi adscribat: sicut scriptum est, In laboribus comedes ex terra cunctis die- Genes. 3.
bus vitæ tuæ: spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et emisit Dominus Deus Adam de paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua assumptus est. Ex hoc autem Dei instituto tum agricultura omnium artium tutissima & innocentissima, si rectè exerceatur, tum reliquæ omnes artes, quæ ad fouendam hominum vitam excogitatae sunt, prodierunt. Atque hinc nata sunt commercia, ne homines in otio ac desidia hebescerent & languerent, vtq. ipsi non tantum sibi, verùm etiam aliis consulere, ac sua ope & auxilio, inferuire cogentur. atque ita mutuis subsidiis earum omnium rerum, quæ in terra gignuntur, vsus facilius comparari posset. Igitur ex illa diuini consilij sententia, qua Adam ex amœnissimo illo deliciarum horto, in quo sine labore omnibus rebus creatis fruebatur, eiectus est, omnes artes, quas industria, diligentia, ac studio consequi quilibet potest, effluerunt. hinc rerum & operarum communicatio emanauit: perpetuò enim vigeat summi legislatoris edictum, quo decernebatur, ne quis ijs rebus quas terra sponte sua producebat, illegitimè fruere, sed vt ex iis vnusquisque vt decebat, tantum sibi sumeret, quantum necessitas ipsius postulare. Hinc pendet etiam omnis illa iustitiæ pars, quæ commutatiua dicitur: hinc illud frequens sacræ scripturæ dictum, vt qui ad nullam rem laborat, is

neque etiam comedat. hinc illud: dignum esse operarium mercede sua, ac beatum esse eum, & bene cum eo actum iri qui manuum suarum labores comederit.

Cum verò illa, quam iam diximus, cupiditas ita hominum præcordiis inhereret, ut ad malum ij semper proclives essent, & iucundissima illa vitæ societas privati commodi ardore & immoderata concupiscentia dirimi cœpisset, necesse tandem fuit eam certis legibus, ac statutis coërceri: & quærendus fuit modus, quando homines ad beneficentiam & liberalitatem incitari nequirent, quo saltem à damno dando, iniuria inferenda, & planè ab omni maleficii genere deterrentur & auerterentur, ac malorum omnium occasio ipsis eriperetur. Itaque non solum de singularum rerum naturis, functionibus, & proprietatibus, ne rerum multitudine & varietate homines deciperentur, agi cœpit; verum etiam ne quis re iure sibi debita fraudaretur, atque ita laderetur. Hinc igitur mensurarum & ponderum, atque omnis accipiendæ, reddendæque pecuniæ modus ac ratio emanavit; quæ quidem omnia ad eum usum sunt comparata, ut sanctum & inuiolabile, ac omnino indissolubile humanæ societatis & fidei vinculum permaneret. Mensurarum verò & ponderum usum antiquissimum esse, vel ipsius arce à Noë salutis causa fabrefactæ monumenta declarant. Illius enim non solum ipsa structura, certis modis & formis ex diuino præcepto constitit: verum etiam certas ac præscriptas quasdam portiones rerum necessariarum tot animantium generibus, quot in ea conclusa erant, admirabili quadam dispositione, pro loci ratione continuit. Ex his colligere ac certum habere possumus iam tunc temporis quo Thubal musicæ rationem, & Cain fabrilem artem tradebant, mensurarum, ponderumque rationes in usu fuisse. Neque enim illæ artes, quæ certis formis ac figuris, & quibusdam præscriptis modis constant, imò quæ modos, mensuras, atque omnia instrumenta cæteris artibus parant, citra modorum, & ponderum præcognitam rationem ab ipsis, qui summi appellati sunt, earum magistris, tradi potuerunt. Est igitur extra controversiam, ponderum, ac mensurarum inuentionem in corrupto, ac deprauato humanæ naturæ statu prorsus necessariam, & commutatiuæ (quam vocant) iustitiæ administram, atque omnium commerciorum arbitram æquissimam, à diuino consilio manare. At verò horum obseruationem sanctam, ac religiosam esse oportere, vel ex eo patet, quòd inter præcipua ac perpetua præcepta enumeratam, & summè commendatam videmus: imposta videlicet huius functionis veluti sacræ, cura ipsis Sacerdotibus, quibus post diuinos ritus, & cultum, hoc etiam munus delatum est. sicut scriptum est, Sacerdotes autem super panes propositionis, & ad simile sacrificium, & ad lagana & azyma, & sartaginem, & ad torrendum, & ad omne pondus atque mensuram. Iam verò quàm graue, quàm atrox, & Deo, & hominibus inuisum scelus sit ponderum & mensurarum deprauatio, utpote quæ fidem labefactet, humanam societatem dirimat, atque sanctissimum illud ius naturæ violet, cuius patet. idque hæc diuina scripturæ verba declarant: Statera iusta, & ephi iustum, & batus iustus erit vobis. Ponderus & pondus, mensura, & mensura, utrumque abominabile est apud Deum. His accedit & illud, ponderum ac mensurarum usum non solum ad hominum commercia & consuetudinem, sed etiam ad pleraque alia omnino esse necessarium. eius enim cognitio si desit, non parua afferentur hominibus incommoda & detrimenta. In medicina enim nisi certus constituatur medicamentorum exhibendorum usus, ac præfinitus aliquis pro ratione corporis infirmi & temporum anni modus, ex præscriptæ huius obseruationis defectu tota recuperandæ sanitatis ratio corrumpitur, iuxta illud: Vtere modico vino propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Certum autem modum in huiusmodi rebus adhibendum esse vox illa, modico, aperte docet. At in ædificiis & structuris certam normam, mensuram, & proportionem requiri illud certo argumento est, quòd nihil quod ad eam rem pertineat, in sacris libris, siue à Principibus & Legumlatoribus, siue à Prophetis institutum est, quin simul etiam ponderum, mensurarumque ratio sit diligenter præscripta. Agricultura etiam & rei rusticæ ratio, sementis item & plantarum proportionem ex tota hac ponderum & mensurarum cognitione necessario petuntur. Neque enim aut omnia locis omnibus, aut maiora minoribus conueniunt. Sed certam quandam terræ, seminum, ac plantarum rationem constitui oportet. Id quod ab antiquis fuit diligenter obseruatum: sicut scriptum est, Iuxta mensuram seminis aestimabitur pretium agri. Præterea viribus aestimandis, oneribusque imponendis atque omnibus certa quadam, nec fallaci ratione cognoscendis, modus & mensura tanquam certissimus testis adhibetur. Sic enim vires Goliath ex armorum pondere sacræ scripturæ libri pensandas proponunt. Sic & David viribus illi longè impar ex eo ostenditur, quòd ferendo Saulis thoraci sufficere non posset, atque idèò victoria non corporis viribus, sed eximie animi fortitudini, fidei & pietati eius tribuenda sit. Nulla denique in toto orbe terrarum res est quæ finem habeat, ad cuius exactam cognitionem ponderum ac mensurarum ratio tanquam necessaria non afferatur. In itineribus quæ mari, terræque conficiuntur, in spatiis omnibus exactè dimetiendis hoc vnum indicium spectatur. Ac tandem in rerum omnium perfectione certò statuenda nihil aptius aut commodius, quàm mensuræ definitio adhibetur. Usque adeo autem elegans ac necessaria est mensurandi ratio, & usus, ut qualibet in re is adhibeatur, nihil ad eius rei perfectionem amplius requiri posse existimetur. Qua de causa cum sapientissimè constitutam vniuersi orbis structuram, & iudiciorum Dei admirabilem æquitatem suis omnibus constantem numeris Deo gratularetur Sapiens, hæc canebat: Omnia in mensura, numeroque & pondere disposuisti. Igitur cum tantum, ac tam necessarium in omni rerum genere aestimando mensurarum, ponderum, & nummorum usum, atque horum omnium exactam definitionem quidam nostræ ætatis viri doctissimi esse intellexissent, longo studio, nec vulgari diligentia & sedulitate, necnon consultis veterum monumentis, ac rebus ipsis diligenter conquisitis, atque ut par est; aestimatis; ea quæ ad legum explicationem, atque ad medicinæ tractationem pertinere ipsi existimabant, ad ponderum, mensurarum, & numismatum genera disertis ac subtilibus disputationibus retulerunt. Qua quidem in re quantum omnes elaborarint, nemo, qui eorum libros euoluit, ignorat. Quid autem in hac parte præstiterint, & quantum suis laboribus & industria sint assecuti, non est nostrum iudicare. Illud quidem constat, & communi omnium consensu illis hoc tribuitur, eos scilicet, huiusce cognitionis plurimas ac cognitum dignissimas

gnissimas partes esse assequutos, & sua diligentia aliis ad plura & exactiora inuestiganda viam strauisse.

At verò quæ de ponderum & mensurarum ratione in sacris libris traduntur, quanquam non sunt minoris ponderis, & auctoritatis quàm cætera quæ ab aliis tradita sunt, imò verò eò maioris momenti apud quemlibet esse debeant, & maiori etiã sint cognitione digna, quò augustiora & sanctiora sunt, idq. non solum ob eorũ simplicitatem, verùm, quod maius est, quòd sacra arcana sæpius significant, ac demonstrent: Attamen ab iis qui ante nos in hoc quoque genere scripserunt, aut propter rerum ipsarum vetustatem, aut etiam ob linguarum Orientis imperitiam, aut ob locorum quorundam, qui in sacris literis inter se pugnare videntur, minus accuratam examinationem, neque exactè tractata, aut certè, nostro quidem iudicio, non satis, pro rei dignitate, ac maiestate grauitè conscripta sunt. præsertim verò cùm tota hæc sacra tractatio ad Græcorum & Italicorum generum rationem ab iis sit relata, atque ideò non tam ab ipsis explicata, quàm perturbata videri possit. Neque enim vnius alicuius nationis mensurarum genera cum aliis cæterarum nationum generibus connecti ac componi debent, nisi planè in omnibus, nullis partibus exceptis, conueniant. hoc autem rarò admodum contingit. Sed singularum nationum genera ex principio & fundamento aliquo, ab aliqua rerum natura petito, constituenda, aut ex nudato & aperto aliquo resoluenda sunt. singulis autem generibus, vi par est, diligenter examinatis & cognitis, facile est demceps, quid conueniat, & qua etiã in re alia ab aliis discrepèt, dignoscere. Quamobrem cùm præter cætera multa quæ à nobis ad sacrum Bibliorũ Apparatum vndique comportata sunt, hanc quoque partem non solum iucundam, verùm etiam vtilem ac prorsus necessariam sacre Scripturæ studiosis esse animaduertemus, quippe quæ ex attenta sacrorum librorum lectione sæpius à sacris auctoribus distincta & obseruata deprehendatur, ac præsertim ex antiquissimo illo libro qui ab Hebræis Misnaioth, à D. autem Hieronymo δὲ ῥεπώσις dicitur, Latine autem Repetitiones Legis appellari potest: dignã certè eam esse existimauimus cui suus etiam in Regio hoc opere locus daretur, ut sacrorum librorum studiosi, atque adeò tota Catholica Ecclesia, cui nosmetipsos ac nostra omnia nos debere agnoscimus, ex nobilissima hac arte, ac nostris hisce laboribus aliquam perciperent vtilitatem. Breuis illa quidem, & propter assiduas occupationes, quibus distinemur, verborum copia & amplificatione denudata Christianæ Reip. exhibetur: attamen ea est quæ ad sanctæ Scripturæ lectionem satis esse potest. Quod si Lectores aliquam hac etiam in parte diligentiam adhibere non grauabuntur; non solum ad sacrorum librorum intelligentiam, sed etiam ad ea cognoscenda ponderum & mensurarum genera, quæ apud quaslibet nationes obtinent, certissimum sibi aditum patefacient. Vale Lector, & pios hosce labores, quibus nihil omnino efficere conamur, quàm vt homines ad Dei notitiam perducamus, tuis ad Deum precibus adiuuua.

THVBALCAIN, SIVE

DE MENSVRIS SACRIS.

RIMAM mensuræ originem, in naturæ communibus generibus antiqui statuere; quæ minimè omnium incerta variis locis ac seculis fore existimarunt. In omnibus generibus, quod maximè sibi constans esse videtur: hordeum est commune, cuius grana te-

merè, nec secundùm eximium delectum composita non adèò imparia sunt, vt sena simul cõiuncta senis excellant. Ex hac ergo obseruatione effectum esse arbitramur, vt hordeo nomen SIGHVR imponeretur. Idem autem SIGHVR Hebræis, quod Latinè putatio, cogitatio & quantitas significat; fuitq. & ponderis & mensuræ prima æstimatio, ex hordei granis; sex enim hordei grana simul coniuncta, ea parte, qua crassiora sunt, digitum vnum pollicem constituunt. Digitus verò pollex prima notabilis mensura est, quæ nomen formamque certam fortitur, appellaturque Hebraicè ETSBAGH. Huius ratio describitur in libro Deuteroseon, à D. Hieronymo appellato, quem nos frequenter citantes Hebraico verbo Misnaioth dicemus, in illo libro tractatu de Chelaim cap. 7. in Paragrapho 8, latè de digito disputatur.

Est & alia mensura minor, quàm digitus hic à nobis modò definitus, eam Hebræi vocant ZITH, minimi in manu digiti crassitudinem continens. De hac autem Camhius in libr. 1. Samuel. cap. 21, pag. 318. facie 2. in exemplari Veneto Bombergiano.

Post digitum est TAPHAHH, quatuor digitorum continens mensuram, vt nobis Simon de Calis Mantuanus eruditissimus in Hebraicis disciplinis, Hebræus, re ipsa ostendit: eius mentio est in coronis altaris. Exod. 25, 24. & in mensuræ cedrinæ fabrica Exod. 37, 12. vbi noster Interpres quatuor digitos vertit: sed in labri magni descriptione, tres vncias exposuit. 2. Reg. 7, 26. In libris verò Paral. de eadem re agens, palmum reddidit 2. Paralip. 4, 5. Et apud Ezechielem palmum etiam dixit cap. 40, 5. In omnibus his locis definitur à Camhio quatuor digitorum mensura. Hæc dicitur esse medietas. differitur autem de TAPHAHH in li. Misnaioth in tractatu de angulo cap. 3. parag. 1. cap. 77. Vbi definitur vallum, quo prædium à prædio distinguitur altum decem TERPAHHIM. Vsurpatur aliquando TERPAHH pro breui & exiguo alicuius rei modulo, vt Psal. 39, 6. Ecce mensurabiles posuisti dies meos, Hebraicè est, ecce palmares, hoc est, breuissimos & præcisos. sed quod in Threnis legimus: Ergone comedent mulieres paruulos suos, ad mensuram palmæ? aliam interpretationem desiderat, quæ non refertur ad mensuram: namque Hebraicè, paruulos suos palmatos, est.

Est & aliud eiusdem mensuræ nomen ZZIT, quæ paulò plus, quàm quatuor digiti, cõtinet, hoc est, quantum vola manus inter carpum & digitos extenditur: cuius mentio fit in Aruch. Definitio autem est in Misnaioth de עַרְלָה GHARLAH cap. 3. parag. 2. & in eodem libro tractat. de Sabbatho. cap. 13. parag. 7.

Alia quoque inter Hebræos auctores eiusdem mensuræ nomina reperimus, sed non Hebraica, vt ROZZENIM & ROSNIKEMA. quæ quatuor digitorum mensuram Auctor Aruch exponit; à quo etiam BATHRI eadem mensura dicitur. Huius mensuræ nomen apud Chaldæos paraphrastas inuenitur.

Est etiam ZERETH mensura, quæ digitis expansis notatur, ab extremo pollicis vsque ad minimi extremum: hæc constat præcisus tribus TERPAHHIM, hoc est digitis duodecim. huiusmodi om-

nino quadrati erat illud ornamentum in sacerdotis pectore gestatum, quod nostra Biblia Latina Rationale iudicij vocant. Cæterum nomen ipsum ZERETH Interpres noster palmum reddit; atque ita extensum palmum digitisque expansis intelligit. Aliud enim est ZERETH à TAPHAHH superiori: hoc etiam Hispani vulgari lingua palmum vocant, Itali spanna. Et Palæstinus ille impius sex cubitis & palmo procerus fuisse scribitur, 1. Sam. 17. Illum palmum intelligimus extensum ex nomine ZERETH Hebraic. Exod. 28, 17. & 39, 9. Et apud Isaiam, Quis mensus est in pugillo aquas, & cælos palmo composuit? Isai. 40, 12. & apud Ezechielem palmus Latinè dictus idem significat, hoc est ZERETH, quæ dimidia pars cubiti est. Ezech. 43, 13. De huius mensuræ definitione differitur ab Helia grammatico in Thesbite in radice זרת. & à Camhio in Dictionario in Radicibus זרת & טפה. Hanc eandem mensuram TERPAHH SOHHEK, id est, palmum ludetem dici solitã ex Misnaioth didicimus tract. de Gherubim cap. 1. parag. 8. in Commenta. vbi alter palmus TERPAHH GHASTIB, id est palmus laborans, vel formatus, dicitur.

LEBANA & ARIAHH.

ARIAHH & LEBANA ædificatoribus nota & vulgata mensura erat, & ad murorum crassitudines, & ad materias etiam notandas. Erant enim lateres coctiles, quorum modus describitur LABANA trium palmorum, hoc est duodecim digitorum longitudine, mensura videlicet ZERETH, & dimidium longitudinis in latum, videlicet palmi cum dimidio, siue digitorum sex. Huius ratio describitur in Misnaioth libr. tract. de GHARVIM, siue mixtis cap. 1. parag. 8. ARIAHH verò laterem desiniebant quadratum palmi cum dimidio, scilicet longum, & tantumdem latum: de qua in Misnaioth tract. de mixtis cap. 1. parag. 3.

AMA, אמה.

Continet AMA sex TERPAHHIM, hoc est, digitos quatuor & viginti, frequentissima in omni mensuræ rerum mentione vox, antiquissimaque mensura, ante diluuium etiam solemnis: hac siquidè arcæ Noæ modus à Deo præscriptus est. Gen. 6. Hac vniuersum opus tabernaculi in deserto est definitum. Exod. cap. 23. & 26. & 27. & 30. & 36. & 38. Coturnices in desertum coactæ, non altiores duabus EMATHAIM hoc est, vt noster vertit Interpres, duobus cubitis volasse dicuntur. Num. 11. Sacerdotalium vrbium suburbana millenos in ambitu cubitos ex his continebant. Num. 35, 4. Bis mille cubitorum spacium inter Israelitas, & arcam viarum ductricem erat præfinitum. Ios. 3, 4. Frænum illud, quod subiectionis & deditio- nis causa victoribus offerebatur, huius mensuræ erat, quale Dauid de manu Palæstinarum accepit. id ab Interprete nostro Frænum tributi est redditum. 2. Samu. 3, 4. Tota etiam templi, atque aliorum, quæ à Salomone perfecta sunt, ædificiorum fabrica, huius mensuræ rationibus commensurata fuit. 1. Reg. 16. & cæteris. Neque verò Hebræis solùm, sed aliis etiam nationibus communis hæc mēsurā fuit. Namque lignum ad Mardochei necem paratum, ab Aman quinquaginta cubitis altum fuisse bis cõmemoratur Esth. 5, 14. & 7, 9. Ezechielis templum sibi ostensum, huiusmodi cubito metiebatur ca. 40. 41, & 42. vsque ad 47. Et Zacharias volumen volans viginti cubitorum longum, & decem latum visum sibi refert cap. 5, 2. Huic rationi inter recentiores cum primis subscribunt Mosès Gerunden- sis in Gen. cap. 6. & in Num. 3, 5. Et Camhius 1. Reg. 5, 28. & Zachar. 5. & 2. Esd. 6, 3. Et ex antiquioribus Ioseph Gorionides auctor Hebraicæ historiæ li. 1. c. 10.

In Mis-

שער

אצבע

זרת

טפה

קרי

רוסנים

רוסניקמא

בטרי

זרת

Zereth di-
midium
cubiti.

טפה
שורק

טפה
עריב

In Misnaioth autem frequens mentio & ratio atque modus huius mensuræ est. Assignant namque veteres aruum quadraginta cubitis quadratum ad sementem **מס**, id est, Sathi faciendam tracta. de Chelaim cap. 2. paragr. 2. in Commentariis; eodemque loco paragr. 1. docemur tres sulcos facere duos cubitos: Præterea in tract. de Sebugha cap. 1. paragr. 7. scribitur 4. **EMAH** occupare loci spacium, quod capere possit par boum cum iugo. Idemque legimus in tractat. de Gharubim cap. 1. paragr. 8. in Comment.

At verò duplicem cubitum fuisse, alterum legalem, alterum verò communem ex antiquis obseruationibus intelleximus, cubitumque. Legis certum fuisse, sex videlicet Tephahim siue palmorum, idque indicauit Moses Gerundensis in Gen. ca. 6. qua de re constans omnium scribentium ratio est. Alterum verò cubitum communem quinque tantum palmos continuisse, quantus est vniuscuiusque hominis modus, à cubito ad extremos vsque digitos: atque hunc non certum æqualémue esse posse res ipsa indicat, neque enim eadem omnium hominum mensura est. Vnumquemque verò proprium cubitum suo ipsius modulo & palmo metiri verum est, vt Poeta ait: atque ad eiusmodi cubitum referendum videtur id, quod Moses narrat; Og regis Basam lectum in Rabbath filiorum Amon extare, nouem cubitos habentem longitudinis, & quatuor latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus: distinguit enim à cubito legali. Continuisse autem videtur lectus ille palmos ferme quinq. & quadraginta communes in longum, & in latum viginti. existimo autem lectum illum fuisse sepulchrum ferreum, cuiusmodi ex ære aut marmore principibus olim cõdendis parabantur. Atque ad hanc distinctionem pertinere arbitramur illud, quod in Misnaioth scriptum legimus: nempe fuisse duplicem cubitum in Susan Habira, Susis, inquam, regia Medorum vrbe. Misnaioth de Chelaim ca. 17. paragr. 5. & 7. quo loco multa de cubitis vasorum & ædificiorum differuntur. Atque illi solemni cubito sex Tephahhim continenti nomen à quibusdam fuisse factum **ATSILA**, siue axillam Latinè dicere velimus, docet Camhius in Ezechiel. cap. 41, 8. vbi huius cubiti mentio fit. Porro similes cubitos fuisse in antiquo tabernaculo, & in templo affirmatum legimus in Misnaioth tract. de Beruroth cap. 8. paragr. 7. idque ex illo loco indicatur, vbi legimus: Et hæc sunt fundamenta, quæ fecit Salomon, vt ædificaret domum Dei, longitudinis cubitos in mēsurā prima sexaginta. Mensuram primam, antiquā tabernaculi interpretamur mensuram.

Huiusmodi gladius illum fuisse accepimus, quem in Eglon perniciem sibi parauit Aod longitudine Gomēd, quem Chaldæus paraphrastes Gerima, hoc est cubitum, siue brachij membrum. Et Interpretes omnes **AMAH** exponunt: atque eam mensuram quidam esse affirmāt, quæ Germanicè Dumelna vocatur; nos autem ex ea voce, Gomēd nomen Gomito, quod Italicè mensuræ est, factum putamus: locus hic est Iud. 3, 16. quo loco vulgata editio Capulum longitudine palmæ manus habet.

Vocatur & hic cubitus **GARMIDA** ab expositioribus Psalmo 70. in Midras, hoc est in homeliis, & in Haruc etiam Kal vocatur.

DE CANE. **קנה**.

Continet Cane longitudine sex **EMOTH** cum **ZETH**, hoc est, sex cubitorum legalium cum dimidio. Atque hic est calamus mensuræ ab Ezechiele indicatus. In manu viri calamus mensuræ sex cubitorum & palmi. Ezech. 40, 3. & cap. 41. & 42. identidem. Idem adnotatur à Camhio in hunc locum, & in Ierem. 31, 4. Hanc mensuram **ZALIL** etiam fuisse dictam, auctor Aruc docet.

KVMAH **קומה**.

KVMAH humani corporis erecti statura, eaque in-

certa, certis tamen modulis definitur in singulis hominibus; continet enim circiter tres **EMOTH** à pedibus ad caput. quòd si erectis pedibus brachia quoque superne sublata tollantur, vnam amplius **AMAH** adiungit sibi, continebitque quatuor **EMOTH**. hæc ratio disertè adnotatur in lib. Misnaioth tractat. de Garubim cap. 4. 7. in Comment.

DE MENSURIS INCERTIS.

Fuere & aliæ mensuræ illis temporibus certæ, non tamen communes, sed certis quibusdam artibus vsurpatæ, atque idèd nobis non omnino exploratæ, vtpote quarum ratio nullis obseruationibus excepta tradatur. ad hoc genus referuntur in primis lapides **GAZITH**, **צבנו** quorum mensura architectis & murorum artificibus **זית** nota erat: id enim verbo ipso indicatum à Camhi & Leui Gersonis filio affirmatur, 1. Reg. 5, 28. & cap. 7, 70. **GVRVI** etiam in Haruch nomen est incertæ nobis **גירוי** mensuræ.

Porro ad hæc continuæ mensuræ genera referri potest illud, quod **HABILAH** ab Hebræis dicitur, **מבילה** nos manipulum reddere possimus. erat enim earum rerum, quæ in fasciculos colligi, colligarique possunt. eius autem definitionem illam assignant, vt non minus contineat **HABILAH** quàm viginti quatuor **ZITHIM**. ostendimus autem **ZITH** minimi digiti quantitatem obtinere. huius ratio exponitur in lib. Misn. de **GARLAH** cap. 3. paragr. 1.

PIZZLA quoque in eodem genere lapis columnæ **פסלה** forma rotundus & teres est, digitis altus quadraginta & sedecim longus, in Haruch.

MORBIA corpus est, ex quacunque materia quadratum, tribus **EMOTH** longum, totidem latum, totidem etiam altum, quod cubicum Mathematici dicunt, excepto modo. huius ratio indicatur in lib. Misn. tract. de **SEBIGHITH** cap. 3. paragr. 7.

GEOMETRICA RATIO.

Est & alia Geometrica ratio, qua terram ipsam plerumque demetiri solebāt antiqui, siue ambulationibus, siue prædiis & agris metandis operā darent. Huius simplicissima pars **PAGHAM** dicitur, quam Camhius idem significare cum **REGEL**, hoc est, pede affirmat, **פגם** eamque. duobus **TEPHAHHIM** definit apud Ezech. in Comm. cap. 41, 6. vbi nos legimus: Latera autem, latus ad latus bis triginta: Hebraicè ad verbum est, Et latera latus ad latus tres & triginta **PAGHAMIM**. quo in loco Chaldæus Paraphrastes singula ex tribus lateribus vndecim **PAGHAMIM** fuisse exponit. ex multorum autem locorum collatione **PAGHAM** pedis vestigium significare obseruauimus.

Huic proximum nomen est **TSAGHAD**, quod interpretes **PEZZIGHA**, hoc est passum siue gressum **פסיעה** exponunt. Est autè communis passus nulla certa mensura nobis compertus, quod alij longiores, breuiores alij gressus faciant, neque iidem etiam semper æquales: motus enim animalium varij sunt, & plerumque inæquales, tum aliorum ad alia, tum singulorum ad se ipsa relata, iuxta concepti impetus, membrorumque vim. Huius mensuræ obseruatio in lib. Samuelis fit, s. s. e. Cumque transcendissent, qui portabant arcam Domini, sex passus, immolabant bouem & ouem, & arietem. 2. Samuel. cap. 6, 13.

In longioribus autem mensuris prima est **BERATH**, **ברת** quam interpretes miliare vnum esse dicunt, tribus in Scriptura locis notatam, in lib. Gen. 35, 16. Et soluerunt ex **BETHEL**, & fuerunt adhuc quasi **BERATH** terræ, ad intrandum Ephrata. & Genes. 48, 7. Et ego cum venirem ex Padā, mortua est super me Rahhel in terra Chenaar in via, in adhuc quasi **BERATH** terræ ad intrandum Ephrata. Et in li. 2. Reg. 5, 19. Et abiit ab eo quasi **BERATH** terræ. sic ad verbum, in illis locis legimus. in quibus expositores Hebræi omnes miliare

interpretantur, præcipuè Moses Gerundensis Genes. 35. & 47. Et Camhius in illo 2. Reg. 15. Milliare verò vnum mille **EMOTH** terræ cōtinere testatur Camhius in Ezech. ca. 48, 2. sed in lib. Misn. vnumquodque miliare partibus, quæ **DIZZIM** vocantur, mille **EMOTH** & septem cum dimidia definitur, in tractat. de **IOMA** cap. 6. parag. 7. Hoc miliare in lib. Haruch **CHERV** dictum legimus.

Dimidium miliare in lib. Samuel. 1. ca. 14, 16. significari docent expositores, vbi nos legimus, in media parte iugeris quam par boum vno die arare consuevit: Hebraicè ad verbum est, In dimidio sulco paris boum agri. Camhius sic, vt diximus, exponit. Et Chaldæus paraphrastes ait dimidium ambulationis paris boum in agro.

Est etiam **RZZ** dictum spacium terræ 70. **KANIM** longum: continet autem **KANA** 6. **EMOTH** cum **ZZERETH**, vt docuimus, hoc est 6. cubitos cum dimidio. Erunt igitur **RZZ** vel **RIZZ** (vtrouque enim modo scriptum legimus) cubiti quadringenti & quinquaginta quinque. dicitur etiam continere alio mensurandi modo passus ducentos sexaginta & sex, Camhi in Jerem. cap. 31, 4. & Misnaioth de **IOMA** cap. 6. parag. 7. & tractat. de **NEZIKIM**. Eodem etiam loco scribitur miliare vnum, septem **RIZZIM** cum dimidio continere: ex quo consequitur singula ex **RZZIM** constare debere, cubitis cētum triginta tribus, & tertia cubiti parte, hoc est palmis duobus. Nam aliàs prior ratio cum posteriore minimè conueniret: vnde nos suspicamur mendum esse in libr. Haruch, quando in Misnaioth duobus locis apertè dicitur septem **RZZIM** cum dimidio cōficere miliare vnum: aut si **RZZ** eum cubitorum numerum capit, nempe quadringentorum & viginti, hoc pertinere ad magnum miliare, quod alio nomine **PARAZZA** dicitur, quatuorquæ ferè miliaribus constare fertur ab Helia, in Thesbithe, & à Mose Gerundense in Comm. Deuter. pag. 137. col. 1. Cuius etiam nominis & rei ratio exponitur in Misnaioth, tractatu de **Tham**. cap. 3. paragr. 7. & apud illius loci Commentatorem.

Quædam prætereà mensuræ certis modulis notata, in rusticæ rei rationibus describendis obseruantur, vt illa, quam vocant **SORAH**, Latini porcæ in aruo atq. hortis dicunt, quam 4. **EMOTH** latam esse ex antiquis descriptionibus accepimus, in Misnaioth, tract. de **CHELAIM** cap. 3. paragr. 1.

Est quoq. aliqua metiendi ratio in arui sulcis: nam qui vult varia in eodem agro semina ferere, iubetur inter singula genera spacium trium sulcorum relinquere, quæ ferè iugi in terra collocati quantitas est: Dicuntur autè sulci Hebraicè **תלמים** Misnaioth de **Chelaim**. cap. 2. parag. 7.

Illud porò in mensuræ sermonibus est animaduertendum, duarum magnitudinum mentione facta, significari longitudinem cum latitudine simul, vt docet Camhius de altari æneo à Salomone facto viginti & viginti cubitorum. 1. Reg. 8, 63.

EIVSDEM BEN. ARIÆ MONTANI SARAH, SIVE DE SATO.

RIMVM cauæ mensuræ nomen **ZZEAH**, id est, satum, sacras scripturas legentibus occurrat, antiquissimumque sui vsus indicat: quippe Sara tria sata similæ hospitibus exceptis parare ab Abrahamo viro iussa est. Gen. 18, 6. Solet verò **ZZEAH** in partes minores diuisum, nomina etiam minoribus mensuris facere. Atque idem quoque multiplicatum mensurarum genera efficit.

Initium autem omnium harum mensurarum, qui-

bus liquida & arida expediuntur, gallinæ ouum est, idque commune, quod diuiditur in quinque partes, tanquam vncioles. Atque ouum, cum quinta parte eius quod capit, mensurâ efficit, à quibusdam **GHACHAL** dictam, cuius mentio in Midras Raba. cap. 9. & in fine Gemara in cap. De eo, qui nauem vendit. De oui autem communis ratione obseruanda traditur in li. Misnaioth, his verbis: Quantitatum & mensurarum fundamenta sunt ouum commune, malogranatum commune, oliua communis, carica siue palma communis, faba communis, lens Ægyptia communis, & hordei granum commune, item pugillus communis: certissimus autem pugillus, qui in publicis mensuris constat, fuit pugillus Ben Betiah, id est, viri cuiusdam sua ætate noti, cognomento filij Betiah: hæc docemur tract. de **Chelaim**. cap. 17. parag. 7. & parag. 1. & paragr. 7. & parag. 7. & 7.

DE KAB. קב

KAB continet seminis & aridorum portionem, quantum oua **XXIII**. capere possunt. Misn. de **Chelaim**. c. 2. parag. 3. & 5. & quarta pars huius mensuræ, hoc est quantum 6. oua ceperint, dicitur Hebraicè **ROBEAGH**, Latine quartum neutro genere dici potest. namque fœminino genere **REBIGHITH**, hoc est, quarta, **LOG**, id est lagenæ, partes spectat; quæ mensura in liquidis est. Seminatur autè tritici **KABVS** vnus in arui cubitis decem cum dimidio quadratis, vt definitur in Misnaioth de angulo. cap. 3. paragr. 7. & 8. paragr. 7. Huiusmodi autem panis & ciborum quantitatem satis ad pastum hominis diurnum esse tradiderunt antiqui, quandoquidem duodena oua satis sunt ad binos pastus singulis diebus, Misnaioth de angulo cap. 8. par. 7. & de **Chelaim** ca. 2. parag. 5. & 7. Diuidebatur autem Kabus in partes **III**. singulæ aut partes **VI**. continebāt oua. Atque in lib. Reg. 2. ca. 6, 25. legimus quartam partem stercoreis columbarum quinque argenteis venisse, aliquando in Samaria, ciuibus fame ac bello oppressis: hæc eadem confirmantur in Misnaioth, tract. de **Therumoth**. cap. 3. parag. 1. & de **Gharubim** cap. 5. parag. 3. in Comment.

ZZEAH SATVM. סאה

Sex **KABIM**, vnum **ZZEAH** efficiunt, hoc est, oua **CLIII**. vt docemur in lib. Misn. de **PEAH**, siue de angulo. ca. 3. parag. 8. in Comm. Ibidem etiam in contextu ipso duo **ZZEM XII. KAB.** continere dicuntur parag. 1. & eodem tract. cap. 6. parag. 1. vbi fascem tritici continentem **ZZEAH** cum culmis ipsis tantum esse docemur, quantum quispiam sibi ipsi humero deferendum tollere potest. Deinde, pro tribus hospitibus Abraham vxorem iubet tria **ZZEM** similæ parare. Gen. 18, 6. quo in loco Gerundensis Moses eadem omnino indicat. Idem in **Leuit. 22, 14. ZZEAH** in quinque partes diuidi solere ait; quarum quintæ mentio, in eodem loco, facta est. Abigail quinque polentæ sata inter alia munera, Dauidi obtulisse commemoratur. Helias dum de vero Dei numine, aduersus superstitionum collegia contenderet, canales effodisse dicitur, quantum soli caperent duo sata seminis, id quod noster Interpretres quasi duas aratiunculas vertit. est autem illud spacium **L**. cubitorum in quadro, vt exponit in eum locum Camhius, atque idem etiam in Comment. **Ezechiel**. cap. 45, 11. Idemque asseritur in Misnaioth in tract. de **Chelaim** cap. 2. parag. 3. in Comment. & par. 5. in Comm. & in tract. de **SEBIGHITH** cap. 2. paragr. 3. in Comment. Et Misnaioth tract. de **Gharubim** scribitur centum arui cubitos in longitudinem, & **L**. in latitudinem facere seminis duo **ZZEM**, cap. 1. parag. 1. & cap. 5. parag. 3. & 7. in Comment.

Hæc etiam illa mensura est, quam Helisæus propheta indicabat, cum prædiceret futurum, vt postero die modius similæ vno statere & duo modij hordei tantidem venirent in foro Samariæ 2. Reg. 7, 1. & vers. 16. & 18.

Erat autem hæc mensura certa vasis forma satis vulgò nota-

Ouum.

עקל

Malogranata.

Oliua.

Carica.

Lens Ægyptia.

Hordeum.

Pugillus.

דוקע

gò notabilis, in cuius medio signū erat expressum, quo dimidium mensuræ ipsius dignoscebatur; vt legimus Misnaioth tract. de Theruma cap. 1. parag. 1.

Rursus etiam in eodem tractatu scribitur, certam etiam mensuram fuisse dimidium ZZEAH. hoc est, tres Kabos continentem, eodem cap. parag. 1.

Hanc verò mensuram tempore secundi templi in vsu etiam fuisse declarat Euangelium Matth. 13, 33. Sed antequam Israelitæ terram promissam tenerent, in desertoque agerent, minori utebantur ZZEAH, quam post captam regionem Ierosolymamque habitatam, vt traditur in lib. Misnaioth, tractatu de Minhha cap. 7. parag. 8. quo loco VI. ZZEIM deserti v. Ierosolymitana ZZEIM efficere memorantur.

DE EPHAH עֶפְהָיִם siue עֶפְהָיִם

Epha siue ephi tria cōtinet ZZEIM, hoc est sata tria: quæ si in Kabos diuidantur, XVII. conficiunt Kabos: Eius autem partes apertè significatas in sacra obseruauimus historia; namque Ruth Moabitis, spicis collectis & excussis, quasi Ephi, id est tria ZZEIM inuenisse commemoratur. quod Interpres noster tres modios vertit. Ruth 2, 16. Quòd si ad primas mēsuræ rationes procedat diuisio, reperiemus in Epha oua CCCCXXXII. contineri. Hæc est autē mensura in Euangelio significata trium satorum nomine, Matth. 13, 33. quo in loco interpretatione rem Christus expressit. hanc etiam mensuram intelligimus illam fuisse hordeorum, quam Gedeon in panes coxit angelo se alloquuto proponendos, quamuis Latine modium legamus, Iudic. 6, 19. Latini enim interpretes Latinis verbis & notis vti studuerunt. In libr. autem Samuelis primo ca. 1. hac eadem mensura farinam Anna Samuelis mater tēplo obtulisse dicitur, quam in Latinis vulgatæ versionis exemplaribus quibusdam, sic legimus indicatam. Et adduxit eum secum, postquam ablactauerat, in vitulis tribus, & tribus modis farinæ. tres modios cum legimus, tria sata, vt superius obseruatum est, intelligimus. hæc enim faciunt vnum Epha. In aliis verò etiam vetustis exemplaribus Latinis legitur: In tribus vitulis & vno modio farinæ. atque hæc lectio modium idem esse vult quod Epha. Namq. Hebraicè ita scriptum est, VE EPHAH EHHAD KEMAH, Et Epha vnū farinæ. Tantundem polentæ David fratribus in militia agentibus, à Iesse patre ad tribunum deferre iussus est. 1. Samuel. cap. 17, 18. Hanc quoque mensuram Isaias 5, 10. nominat, in illa à se prædicta terræ sterilitate: Et triginta modij sementis facient modios tres. Hebraicè est, Et semen HHOMER faciet EPHAH. Quæ sit HHOMER ratio inferius exponetur. Et hæc etiam mensura sæpius ab Ezechiele duobus capitibus repetita, cap. 45. & 46. Et quam mensuram minorem, iræ plenam dixit Michæas cap. 6, 10. hanc ipsam Ephah Hebraicè nominat. Zacharias autem arcana illa visione, per totum quintum caput enarranda, Epha sæpè repetit. De hac etiam mēsurā inter Hebræos auctores agunt Camhius, & Salomon Iarchi. Ezech. 46. in Comment. Chaldaicum autem huius mensuræ nomen est CHAILA, vt in Thargum obseruatur, Prouerb. 20, 10.

Atque hanc regiam & maximè communem ac celebrem mensuram fuisse, cæterarumque mensurarum omnium rationes continentem, ad publica etiam commercia maximè omnium vsurpatam, tum frequentissima illius mentio in sacris & prophanis rebus mensurandis, tum illud cum primis ostendit: quòd cum de mensuris, vel æquis, vel iniquis agitur, huius tantum generis tanquā cæterorū exēplaris mentio fit. vt Deut. 15, 24. Nec erit in domo tua modius maior & minor, verum modius æqualis, &c. Hebraicè est, Neque erit in domo tua EPHAH & EPHAH, verum Epha integra & iusta erit tibi, &c. Et illud Prou. 20, 10. Ponderus & pondus, mensura & mensura, abominatio apud Dominum. Hebraicè est, Lapis & lapis, Epha & Epha. Et apud Amosum cap. 8, 5. Quando transibit

messis, & venundabimus merces, & aperiemus frumentum vt minuamus mensuram: Hebraica lectio habet, vt minuamus Ephah. Diuiditur autem Ephah in certas partes sui tantum ratione habita, non satorum, ex quibus componitur.

DE GOMER. גֹּמֵר

Gomer decimam partem Epha esse ipse nobis legislator præscriptum reliquit. Sic enim legimus: Dixitque Moses ad Aaron, Sume vas vnum, & mitte ibi Man quantum potest capere Gomer, & repone coram Domino ad seruandum in generationes vestras, &c. Et subiunxit: Gomer autē decima pars est Ephi. Exo. 16, 36. Cum verò Ephah XVII. Kabis definita superius sit, consequitur Gomer vnum Kabum cum dimidio, & quintam Kabi partem capere. Fuit hæc in deserto celebris, ac sæpè reperita mensura, quòd singulis diebus plena Man, in singula capita distribueretur. Exod. 16. sæpè repetitur. Nomen autem accepit à ministerio, quod in singulos dies victum suppeditari, huius mensuræ ministerio contingeret. Inde etiam frumenti manipulo accessit, quod tantum tritici aut hordei contineat, quantum Gomer capiat. de quo scriptum est Leuit. 23, 10. Feretis manipulum spicarum primitias vestras ad Sacerdotem, qui eleuabit fasciculum coram Domino; atque eodem die quo manipulus consecratur: & numerabis ab altero die Sabbathi, in quo obtulistis manipulum. In illo toto loco manipulum vel fasciculum ex nomine Gomer Interpres transtulit. & Quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reuerteris, vt tollas illum, &c. Frequens mentio de manipulo, hoc est, de Gomer in sacris libris est. Dicitur autē Gomer interpretibus Chaldæis HALAH siue HALTHA. ratio huius mensuræ etiam exponitur in lib. Misnaioth tract. de Halah cap. 2. parag. 1. in Comment.

DE CORO ET HHOMER. כֹּר וְחֹמֶר

In liquidorum & aridorum mensura recensenda Chor nomen inuenitur eodem sacra Scripturæ libro 1. Reg. 4, 22. Erat autē cibus Salomonis per dies singulos XXX. Cori similæ, & LX. Cori farinæ. & proximè sequenti ca. vers. 11. Salomon autem præbebat Hiram viginti millia Coros tritici in cibum domui eius, & XX. Coros purissimi olei. Continet autem Corus ZZEIM, hoc est Sata triginta, sicut docemur in lib. Misnaioth tract. de angulo cap. 5. parag. 8. in Comm. & tractatu de Chelaim cap. 2. parag. 5. & tractat. de KEDOSSIM. cap. 3. parag. 1. in Comment. & tract. de votis, cap. 8. parag. 1. & Camhius in 2. Paral. 4, 5. asserit duos Coros continere LX. Sata.

Est itaque Corus capax decem EPHAH: siquidem Ephah tria sata continet, vt iam differuimus. In Geometricis autem rationibus adnotatum est, Agrum coro tritici ferendum, non minorē esse oportere, quam cubitorum septingentorum & triginta millium. quæ ratio in lib. Misnaioth subducta est tract. de NEZIKIN ca. 3. parag. 1. in Comment.

Camhius diligens rerum obseruator idem esse Cor & HHOMER scripsit, & in Comment. Isai. 3, 10. & Ezech. 45, 10. & 2. Paral. 27, 4. & Ose. 3, 1. Propriè verò vim vocis expendentibus HHOMER cumulum nobis significat. Atque in Lege, Si quis voueret agrum, pretio constituto redimere poterat, partitus videlicet in partes capaces singulorum Hhomer, atq. in singulorum partium redemptionem L. siclis expensis. Quod verò Hebraicè dicitur Hhomer in illo loco Leuit. 27, 16. Interpres noster vertit triginta modios, quod tantundem est atque Hhomer: nam Hhomer eadem est cum Coro mensura; Corum autem triginta Sata facere docuimus, atque ita triginta modios apud Interpretem nostrum definire conuenit. Idem Interpres alio loco pro Hhomer Corum vertit, quòd idē omnino vtriusq. modus sit. Num. 1, 32. sic nostra versio: Surgens ergo populus toto die illo & nocte, ac die altero congregauit cotur-

uit coturnicum multitudinem; qui parum, decem Coros, Hebraicè decem Hhomerim. Apud Isaiam quoque triginta modios, hoc est Sata triginta, pro Hhomer versum legimus: Et triginta modij sementis facient modios tres, Isai. 5, 10. Hebraicè, Et Hhomer sementis faciet Epha. Iam verò ostendimus Epha esse tria Sata, quos Modios tres noster dicit Interpres. Apud Ezech. etià pro Hhomer sepè Corù noster Interpres reddidit. cap. 45, 11. Vulgata versio habet: Ephi & Batus, æqualia & vnius mensuræ erunt, vt capiat decimâ Cori partem Batus, & decimam partem Cori Ephi, iuxta mensuram Cori erit æqua libratio eorum: Hebraicè sic ad verbum Ephah & Bath ratio vna erit, vt ferat decimum Hhomer Bath, & decimam Hhomer Ephah, ad Hhomer erit proportio eius, videlicet Ephah. Et paulò post, vbi nostra versio habet: Et hæc sunt primitiæ, quas tolletis, sextam partem Ephi de Coro frumenti, & sextam partem Ephi de Coro hordei, mēsurā quoque olei, Batus olei decima pars Cori est, decē Bati Corum faciunt; quia decē Bati implent Corum: Hebraicè sic legimus, Hæc sublatio, quā sustolletis sextā Epha ex Hhomer triticorum, & sextam Epha ex Hhomer hordeorū: Et statutū olei Bath olei, decimum est Bath ex Coro; decem Bathi sunt Hhomer. Ex quo etià loco docemur, Hhomer quoque liquidorum & aridorum fuisse mensuram. Idem etià nomen Hhomer Hebraicè apud Hof. est, vbi Latinè legimus: Et fodi eam mihi x v. argenteis, & Coro hordei & dimidio Coro hordei. sic enim Hebraica habent: Et emi eam mihi in Hhomer hordeorum & LETHECH hordeorum. Aramæa lingua Hhomer Chiph dicitur, & apud auctore Aruch Ghora, Arabica vt videtur, pronuntiatione vocatur.

כרף
גורא

DE LETHECH. לֶתֶחַ

Superiori capite postremum citatus locus monuit, vt LETHECH etiam rationem expenderemus. Est igitur LETHECH mensura dimidium Cori continens, hoc est quindecim Sata, vt traditur in Misnaioth lib. tract. de Iuramento iudicum cap. 3. parag. 1. Idem etià indicatur ab auctore Haruch & in Midbar Rabba. & Exod. 27. & 37. In eodem lib. Cambius etiam & Salomo Iarchius & Ioseph Hispanus in Comment. Hofæ 3, 2. eandem omnes rationem confirmant. Et in Misnaioth tract. de Sebughoth cap. 6. parag. 1. idem explicatur. Dicitur autem in loco Misnaioth superius citato, de Sebighith cap. 3. parag. 1. LETHECH esse iustum asini onus. huius etiam mensuræ dimidiam partem certo vase fuisse æstimatam conijcimus ex nomine ARDAB, in lib. Haruch explicato, quod dimidium Lethech significare dicitur: quanquam satis apertè videtur nomē non Hebræum, sed Aramæū esse. Erat etiam CHILCHAL mensura qua fructus decimantur, ter in anno taxanda, Misnaioth tract. de primitiis, cap. 4. parag. 1.

אדרב

כלכל

Est itaque hæc aridorum mensuræ summa ratio.

Ouum diuiditur in quinque partes.

Ghachal	ouum & quintum eius continens.
Kab	quantum viginti quatuor oua, facit.
Quartum Kab	sex ouorum mensura.
Zzeah siue Satum	facit sex Kabos.
Ephah siue Ephi	tria Sata continet.
Ghomer	decima pars est Epha.
Corus	decē Epha capit. hoc est, Sata triginta.
Hhomer	idem cum Coro est mensura.
Lethech	dimidium Cori siue Hhomer est.

De quibusdam aliis vasorum & mensurarum minus celebri ratione nominibus.

ZZAL, Canistrum vertit Latinus, esse poterat certæ & incertæ mensuræ, vt traditur in lib. Misnaioth, tract. de Theruma cap. 1. parag. 1. huius mentio fit

Matth. 14. de reliquiis fragmentorum, quæ duodecim cophinos impleverunt: Namque Syricè dicitur CHVPHA idem quod Hebraicè ZZAL, vnde Cophinum dictum arbitramur.

MISPAL vas est ex palmarum foliis, vel ex spar-
to vel alia huiusmodi plicatili materia contextum, quod asinis, ad aridorum onera ferenda imponitur. In eoque deferri possunt fructuum genera omnia, vt pomorum, frumentorum, nucum & baccarum, terra item, arena, & calx, pix, & cætera: capiebat integrum LETECH, vt definitur lib. Misnaioth, de Sebighith, cap. 2. parag. 8.

מִסְפָּל

KALZZATRA vas coriaceum quatuor Cabos continet, ad vsus vulgares ministerij: cuius rationem in Haruch legimus.

קַלְצָטְרָא

EIVSDEM BEN. ARIÆ
MONTANI EZECHIEL
SIVE DE BATO.

ONSEQVENS est, vt de liquidorum mensuris differamus; quæ quanquam ad aridorum rationes referri possunt, habent tamen suam priuatam & vasorum materiam, & nominum interdum etiam obseruationem. Atque huius inuentionem altera vsu ipso priorem fuisse non arbitramur; quippe cum vini & olei vsus multò quàm tritici & hordeorum posteriorem fuisse existimemus. A prima enim, post Adam hominibus, memoria frugum culturam fuisse constat, hoc est à Caini temporibus. Vini verò & olei ante diluuij tempora, nulla nobis mentio est in sacris libris obseruata. Est autem liquidorum mensura non minùs quàm aridorum sacra, quippe, quæ ad commerciorum rectum vsus instituta sit; & in sacrificiorum & templi ministerijs, ad olei & vini portiones adnotandas adhibita.

Primum in hoc, sicut in aridorum genere locum tenet gallinæ ouum commune; cuius de partibus, in superiori volumine differuimus.

גיר

DE LOG, LOGIO, siue LAGENA, לֹג

Vas in primis effectum est, quantum sex ouorū gallinæ cōmunium testis capi posset, excipiens, cui nomē est inditum Log: ex qua voce lagenam dictam existimamus, quanquam nō omnino cum Log conuenientem, si mensuras conferamus. Huius autem ratio & quantitas traditur in libris antiquis Misn. tractatu de angulo, cap. 8. parag. 7. Vbi etiam adnotatur ex ZZEAH oliuarum immaturarum exprimi quartam partem Log: & ex maturarum eadem mensura medium Log olei exprimi. Idem etiam docemur tract. de Sebighith cap. 4. parag. 5. Atque in eodem lib. tract. de HHALY, cap. 2. parag. 7. dicitur Log continere vigesimam quartam partem ZZEAH. Atqui ZZEAH centum quadraginta & quatuor oua cōtinet, cuius vigesima quarta pars sunt sex. Idem etiam explicatur eodem lib. tract. de Sanhedrin, cap. 8. parag. 5. & apud auctorem quoque Haruch idem legimus.

Apparet autem Log olim in partes octo, veluti vncias fuisse diuisum. Namque in illo eodem lib. mentio fit dimidij Log, & quartæ & octauæ partis Log. Adnotatur præterea in mensuris liquidorum nomen REBIGHITH, id est quartæ, semper debere ad Log referri. Misnaioth, in tractatu de primitiis cap. 8. parag. 5. & cap. 11. parag. 7. Huius mensuræ mentio fit Leuit. ca. 14, 10. pro qua Latinus Interpres sextarium reddidit, atque etiam 12, 16, 21, 24. versibus.

DE HIN. הֵין

HIN celebris & maximè vulgaris mensura fuit, in vini &

vini &

vini & olei rationibus exponendis, quam Interpres no-
ster, eodem nomine Latinis auribus reddidit. Conti-
nuit autē H I N duodecim Logim, hoc est ova septua-
ginta duo, vt docemur in lib. Misnaioth tract. de Ghe-
dioth. cap. 5. parag. 1. Atque in sacrificiis huius men-
suræ frequens fit mentio, vt Exod. cap. 29, 40. & ca. 30,
24. vbi, quemadmodum iam indicauimus, idem no-
men Hin, ab Interprete Latino antiquo est expressum.
sed in Leuit. 19, 36. Latine sextarium, pro Hin est po-
situm; ita vt Latinis harum mensurarum nominibus
non semper standum sit, sed res ipsa, ex Hebraica ve-
ritate petenda: in cap. verò 23, 13. Hin quartam partem
Latine legimus, Hebraico verbo retento: itidem &
Leui. 15, 4. vertitur quarta pars Hin: & eodem cap. ver.
5. Tertiam Hin partem etiam Latine explicatam ha-
bemus. & vers. 7. eiusdem ca. & vers. 9. & 10. Medium
Hin vini & olei est: & cap. 28. vers. 5. & 7. Quartam
etiā Hin partem, & vers. 14. Mediam Hin & tertiā Hin,
& quartam Hin præscriptas videmus. Ezechiel. etiam
aquæ potus ad sextam partem Hin concessus est. Eze-
chiel. ca. 4. ver. 11. & c. 45. ver. 4. & c. 46. ver. 5. & 6. & 11.
integri Hin mentio fit. & vers. 14. tertia pars Hin com-
memoratur. Quibus ex locis duo obseruauimus: alte-
rum, Hin diuisionem, vsque ad sex partes, vnde conse-
quitur fuisse mensuram totius Hin & dimidiæ partis, &
tertiæ & quartæ & sextæ. Erat autem sexta pars vnum
Log, quarta vnum cum dimidio, tertia duo Log, dimi-
dia tria Logim; oportet igitur dimidij Log mensuram
etiam existisse. Alterum verò quod obseruamus, il-
lud est, partes Hin nunquam in sacris libris notari, etiā
ipsius Hin non appellato nomine: id quod omnibus ex-
emplis fit manifestum. nam si quando quarta absolutè
dicitur; id de quarta parte Log esse accipiendum, ex
antiquorum doctrina, in superiori cap. docuimus.

DE BATH siue BATHO.

Bath siue Bathus in vino & oleo eiusdem omnino
mensuræ rationem sequitur, quam Ephā, in aridis de-
metiendis habere obseruauimus, hoc est quantum tria
fatha; quæ si ad log referantur, singuli Bathi capient
logim LXXII. hoc apud Ioseph Hispanum cogno-
mento Abarbenel expositum legimus, lib. 1. Reg. 7, 27.
& eodem etiam loco apud Camhium, id quod ab illis
ex Ezechiele acceptum existimamus, qui eiusdem
vtramque mensuram capacitatis esse, disertis exponit
verbis: Statera (inquit) iusta & Ephā iustum, & Ba-
thus iustus erit vobis. Ephā & Bathus æqualia, & vnus
mensuræ erunt, vt capiat decimam partem cori ba-
thus, & decimam partem Cori Ephā; iuxta mensuram
Cori erit æqua libratio eorum, Ezech. 45, 10. & paulò
inferius, Mensura quoque olei Bathus olei, decima
pars Cori est, & decem Bathi Corum faciunt, quia de-
cem Bathi implent Corum. Mare illud à Salomone
in templo consecratum, bis mille bathos capiebat, vt
explicatur apertè 1. Reg. 7, 27. Quod verò in codici-
bus vulgatis nostræ versionis additum est, & tria millia
metretas, in Hebraica lectione id non est, in illo loco.
atque in quibusdam manuscriptis exemplaribus om-
nino abest. Legimus verò apud Camhium, vas quod ca-
pit bis mille bathos liquidorum, posse tenere ter mille
aridorum bathos, eò quòd cumulus ex aridis additus
mediæ parti totius excepti, æqualis sit. Cuius rei for-
tasse significandæ causa, illud, tria millia metretas, ab
aliquo est adiunctum. Salomonem quoque Tyriis ad
lignorum cætionem destinatis, viginti mille bathos vi-
ni totidemque olei dedisse legimus. Annaduerten-
dum tamen est, in vulgatæ nostræ editionis nonnullis
exemplaribus fatha scriptum esse pro bathis, decepto
fortasse librario, ex affinitate vocum. 2. Paralip. 2, 10.
Apud Isaiam, vbi Latine legimus, Decem iugera vinea-
rum facient lagunculam vnā; lagunculæ nomen ba-
thum significare, ex Hebraica lectione, interpretamur,
Isai. 5, 10. In libro etiam 1. Reg. 7, 38. legimus singulos
ex decem luteribus æneis, à Salomone in templo dica-

tis, continuisse quadragenos bathos, fuisseque quatuor
cubitorum diametri videlicet. Namque vas rotundum
quatuor cubitos in diametro habens, quod medium
circulum constituit, nouies nouem, in vniuersum, cu-
bitos continet; vt ostendunt ij, qui de cubitorum pro-
portione ad fatha disputant. In quibus est præcipuus
Leui Gersonides in eundem locum scribens. Atque
quadraginta bathi nouies nouem cubitis excipiuntur.

DE COR siue HHOMER. כור חומר

De Coro & Hhomer iam in superiori volumine est
à nobis disputatum; sed illud hoc loco indicare operæ
precium visum est, Cori & Hhomer mensurā quæ de-
cem Ephā continet, ad liquida etiam expendenda, per-
tinere. Nam lib. 3. Reg. 5, 11. viginti coros purissimi
olei Hyrano regi Salomonis dono obtigisse legimus.
Idem etiam affirmat Camhium, in illo loco, & apud Isā.
5, 10. & Ezech. 45, 10.

DE CADO. קדו

Cadus vulgaris olim fuit, sed non certæ ac præcisæ
mensuræ, quæ ad commercia expedienda vsurparetur;
non erat tamen nimis magnæ, neque exiguæ etiam ca-
pacitatis, nimirum quantum aquæ virguncula hume-
ris imponere posset ferendum, sicut scriptum est, Ecce
Rebecca egrediebatur filia Bathuel filij Melchæ vxoris
Nachor fratris Abraham, habens hydriam in scapula
sua. Hebraicè est: Et cadus eius in humero eius. Et Ge-
deonis milites cados huiusmodi inclusis torribus noctu
Madianitas aggressi ferebant, quas lagenas noster ver-
tit Interpres, Iud. 7, 16. Atque illa vasa fictilia erant, vt
ex eodem cap. liquet. singuli enim repente suos cados
fregere. In eiusmodi cadis farina etiam conseruaba-
tur, vt apud illam viduam Sareptanam obseruauimus.
3. Reg. 17, 12. Viuit Deus tuus, quia non habeo panem,
nisi quantum pugillus capere potest farinæ, in hydria,
Hebr. in cado. Denique ministeriis domesticis vulgare
atque frequens vas cadus erat; ideoque ad portandum
habilis. Implete (inquit Elias) quatuor hydrias aqua,
Hebr. quatuor cados. 1. Reg. 18, 34. Et Salomon, Ante,
inquit, quàm conteratur hydria super fontem. Eccles.
12, 6. Huius nominis & vasis meminit Iosephus Go-
rionides Hebræus scriptor, libr. 1. pagin. 10. col. 1. Est
etiam in lib. Misnaioth huius rei mentio facta tractat.
de Sebighith, cap. 5. vers. parag. 7. De vase quinque ca-
dorum olei, & quindecim vini, quæ figulis vendere li-
ceret in septimo anno.

Est & alia breuis mensura Hebr. M E S V R A H dicta, קשורה
quam singulis vicibus bibere iuebatur Ezechiel ca. 4,
11. ea trigessimam partem Log capere traditur à Cam-
hio in eum locum.

Fuit & T H A R V V A D apud antiquos, cochlear ma-
gnum duos pugillos capiens, de quo in lib. Misnaioth,
tract. de Nezir, cap. 7. parag. 1.

Fuit in vsu & aliud cochlear ligneum, quod z z i z z קיס
dicebatur, vnciæ ferè capax, vt describitur in Haruch.

K O R T O B mensuræ genus fuit, tres oui partes, ex קורטוב
quinque contineas; quod in Haruch indicatur.

K E P H I Z A in lib. etiam Haruch describitur, Ara-
mæum nomen, & centesima pars Cori esse dicitur qua-
draginta trium ouorum & quintæ oui partis.

K A N T A R Canthari nomē refert; vas erat portatu קנטר
facile, vbi plenum esset, ideoque non nimis magnæ, at
nobis incertæ mensuræ: cuius mentio fit in Bereffith
Rabba cap. 6. & Semoth Rabba cap. 31.

Fuit etiam eiusdem aut similis cum superiori vasis
vsus quod K A N K A N veteres dixerunt. Sæpè est cita-
tum in lib. Misnaioth, tract. de decima secunda, & in
tract. de primitiis cap. 4. parag. 1. & cap. 11. parag. 7. &
tract. de Hhalah cap. 2. parag. 1. Et de Ghediuth cap.
5. parag. 3. in Comment.

Inuenimus & in Elucidario Santis Pagnini, Anbag אבג
liquidorum mensurā nomine Latino quartarij redditam.

In Ha-

- טני In Haruch etiam legimus nomen **TENI** mensuræ esse oua **LX**. continentis.
- שליש Mensuræ nomen commune est, tertiam partem cuiuslibet mensuræ significans, quod nonnullis certæ mensuræ puratur esse, Psal. 8, 6. Potum dabis in lachrymis, in mensura. Et apud Isaiam, ubi noster Interpres vertit: Et colles in statera, Hebraica habent, in Selis.
- שלחת SELAHHATH mensuræ cuiusdam liquidorum nomen esse auctor Haruch dicit, cuius tamen definitionem non indicat.
- טמן THVMAN siue THAMNETHA mensuræ genus esse dicitur in Midras Rabba cap. 9. quartarium Latine quidam dicunt; cuius & in Haruch mentio fit: Aramæum nomen est.
- תרקב THARKAB duos cabos continere, ex ipso nominis etymo indicatur. Legitur nomen in Midras Rabba cap. 9. & Psal. 81. in Midras. nomen ex Chaldæo & Hebræo compositum est.
- שרגש SARGAS etiam mensuræ nomen est in Haruch, nomen barbarum.
- גרבא GARBA dolium Latine verti possit, liquidorum certa mensura lignea portatu non difficilis, qualis apud Italos **BRENTA**; Ezech. cap. 45, 20. Camhius. nomen Aramæum est.
- חביה HABIHAH vas notæ olim mensuræ quo liquida, ad certam mēsuram, capi poterant, Misnaioth de votis cap. 8. parag. 1.
- ברזינא In Haruch præterea nomen **BARZINA** legimus, indicata mensuræ, incertæ tamen, significatione. Nobis autem Hispani agrorum cultores, & nomē, & rem ipsam ab Harabibus, quorum hæc vox est, accepisse videntur. est autem **BARZINA**, apud Hispanos, faccus ex funibus sparteis in casses retis modo connexus, qui ad fruges, paleas, culmosque transferendos commodus est. Capit autem tantum, quantum vel manipulorum vel palearum, vel culmi iumentum dorso portare potest. Interdum vna magna iumento transuersa imponitur. Nonnunquam ad deportationis commoditatem, duæ breuiores vtrimque in onus aptantur.
- פזקטא PAZZKETAR lebetē esse dicunt integri Lethech capacem. Exod. 26, 27. in Thargum. & Midras Rabba cap. 4. Atque hæc de mensuris obscurioribus.

Summa celebrium mensurarum in liquidis ratio.

	Ouum gallinaceum.
Log siue Lagena	sex oua continet. diuiditur in partes octo.
Hin	duodecim Login capit. diuiditur in partes sex.
Bath siue Bathus	septuaginta duo Login excipit.
Cor siue H'omer.	Corus decem Bathis completur.
Cad siue Cadus	vas fictile, quod humero impostum foemina portare potest.

EIVSDEM BEN. ARIÆ
MONTANI EPHRON
SIVE DE SICLO,

Volumen tertium.

שקל ANTIQVISSIMA omnium, quas diuina scripta commemorant, monetarum **SEKEL** est: quæ & nomine suo præcipuam sibi vendicat commerciorum fidei rationem & consuetudinem. Siquidem nomen trahit à verbo **SAKAL**, quod ponderare Latine dicere possumus; & **SEKEL** ipsum pondus etiam non inconcinne interpretari: fuit enim antiquissima & æquissima etiam monetæ expensio, in qua nihil fraudis aut detrimenti accipi poterat: quandoquidem sta-

tera certissima defectus & incrementi est indicatrix. Atque ita legimus Genes. 23, 16. Quod cum audisset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postulauerat, audientibus filiis Heth, quadringentos siclos argenti probatæ monetæ publicæ. Atque hoc modo appensum argentum, tametsi non signatū fuerit neque cusum, nullam omnino fraudē admittit. Sed an olim cum primū hoc nummi genus extitit, signatum fuerit, incertum adhuc nobis est; nihilque ad cōmunem commerciorum consuetudinem certam statuendam desiderare posse putamus, si id ignoretur, dum de certo ponderis modo constet. Illud autem scimus, non tantum olim in ipso primo monetæ inuentæ tempore; sed posterioribus etiam longè porrò sæculis, cum numorum cusorum frequens ubiq. vsus esset, argentum etiam & aurum non cusum in commerciis fuisse receptum, quod vel ex Græco nomine *ἀσμουον* ab Hebræis etiam vsurpatum, manifestè arguitur: de quo legimus in lib. Misnaioth, tract. de decima secunda cap. 1. parag. 2. & tractat. de Ghediuth. 3. parag. 2. Quoniam verò **SIKLVS** non ad monetas alias cognoscendas modò, sed ad ponderum sacrorum explorandas rationes, nobis aditum aperire potest; quòd horum omnium ipse primus index & tanquam sator quidam sit; idè primus omnium vt expendatur postulat: se enim rectè cognito, cætera facillè percipienda pollicetur.

Fuit autem iam diu & nostro etiam sæculo, à compluribus de Sicli valore & pondere quæsitum; quorum sententias varias nos, non sine negotio diu examinabamus, donec quemadmodum discernere dijudicareque possemus, maximam cōmoditatem adepti sumus: ubi ipsum verum ac certum Israelitarum Siclum, non casu, sed diuino beneficio & consilio, vt credimus, nacti sumus. Accidit enim dum Tridenti publicæ pietatis causa in Concilio essemus, vt inter alios libros, quos mihi euoluendos proposuissem, doctissimum quendam Penatheuci expositorem perlegerem, Mosem Nehemania filium Hebræum Gerundensem, qui ante annos quadringentos (nisi me supputatio fallit) in Catalonia floruit. Ille autem in Comment. Exod. 39. multis verbis differens significabat, se non facillè ad Salomonis Iarhæi, qui ante illum in Gallia scripserat, sententiam, de Siclo accedere; cum Salomoh affirmasset, Siclum esse dimidiam argenti vnciam. Postea tamen absolutè iam in omnem legem Commentariorum opere idem Moses Gerundensis capite ad eam rem propriè addito, Sicli æstimationem à Salomone illo indicatam re ipsa doctus ingenuè & apertè vt viros doctos & veri inueniendi atque docendi cupidos decet, comprobauit. Narrat autem se eo anno, quo illa scriberet, in Palestina ex Hispania sacrorum locorum visendi causa naui delatum Acconum, quam nunc Iachan vocant, deuenisse; ibidemque sibi ab incolis ostensum fuisse nummum argenteum antiquissimum, expressis tamen signis & literis conspicuum; in cuius altero latere forma esset vasculi illius, quod Manna plenum in sacra arca ad sæculorum monumentum, Dei iussu & Moyse procuratione fuerat repositum: & in altero ramus ille admirabilis, quem in fasciculum virgularum plurimarum Aaronis nomine illatum (cum illius Sacerdotali dignitati ab æmulis quibusdam obrectaretur) postera die populus omnis florètem, amygdalæque explicantem vidit, inscriptiones etiam fuisse in eodem nummo Samaritanis characteribus, quæ olim communes totius Israelis literæ fuerant, ante discessionem decem tribuum à duabus, lingua planè Hebraica, quarum exemplum ex altera parte erat **SEKEL ISRAEL**, quod Latine sonat Siclus Israelis: ex altera verò **IERVSA LAIM KEDESSAH**, hoc est Ierusalem sancta: qui nummus antiquitatem cum primis magnam probabat, vtpote cusus nomine Israelis, eo tempore, quo omnes duodecim tribus communi concordia Israelis nomen obtinebant; quoque Hierosolyma ipsi-

ma ipsi omnibus regia vrbs sanctaque erat; eademque comūnis omnibus & religionis & publicæ rei & monetæ atque literarū ratio; quæ postea discessione facta, alia atque alia vtrique parti fuit. Namque Iudæi, vt omnes ferè scriptores asserunt, ne cum schismaticis Israelitis vlllo sacrorum vsu. communicarent, eam literarum formam, quæ nunc etiam in vsu est, hoc est quadratam, mutatis valde alterius prioris figuris, adinuenere. Affirmat præterea idem Gerundensis, nummum illum, qui Siclus inscribatur, sibi in statera pensum dimidiæ argenti vnciæ pondus reddidisse, ostensam quoque alteram monetam dimidiato pondere minorem, iisdem omnino vasis & rami figuris, quæ tamen non SEKEL sed HHASZI SEKEL, hoc est, dimidius siclus diceretur. probari itaque sibi vel maximè Salomonis Iarhæi, de Sicli pondere & valore, sententiam. Eadè verò nocte, qua ipse illius auctoris commentariis perlectis, ad illam postremam, de Siclo in peregrinatione reperto & agnito, narrationem perueniebam, tredecim aurea antiqua Imperatorum numismata, ad amicum quendam doctissimum, ab Archiepiscopo Lestrigoniæ missa, vt interpretarer, accepi, quòd eiusmodi antiquitatum studiosus aliquando fuisse diceret, ea liberali cōditione proposita, vt si quæ ex illis optarem, apud me retinerem lubenti animo donata. Præter illa autem tredecim aurea, vnum etiam erat duplo quàm singula ex aureis crassius, maioris etiam formæ, purissimo argento constans; iis denique omnino figuris & characteribus cusum, quæ à Mose illo Gerundensi descripta, superius breuiter à nobis sunt indicata. Quod vbi vidimus, diuinum beneficium manifestissimum interpretati, vnum tantum nobis retinuimus, cæteris omnibus domino suo, vnà cum explicatione redditus, cui oblatis beneficij gratias egimus; non tamen eo tempore numismatis à nobis delecti dignitatem cæteris omnibus in multis aliorum nummorum millibus præferendam significabamus, quam tandem postea nostræ optionis ratione exposita indicauimus; id autem numisma plurimis & doctissimis & antiquarū rerum studiosissimis viris ostēdimus: idque adhuc ceu pretiosissimū & amici munus, & certissimum veritatis antiquæ testem magni thesauri loco seruamus; cuius vnus cognitio omnem nobis in ponderum & monetarū ratione consolidanda veri disquirendi laborem ademit. Namque ad stateram examinatum quatuor integras argenti drachmas, hoc est, dimidiam vnciam reddit, non vulgaris vnciæ dimidium, sed eius, cuius pharmacopœis, in medica materia expendenda, vsus est: quam semunciam Atticam antiqui dixerunt; atque ita verissimum esse comprobatur, quod Iosephus in libro antiquitatum docet, Siclum Atticè tetradrachmi pondus fuisse. Est igitur huius nummi pondus quantum ferè quatuor Hispanorum regalium nummorum, aut quatuor Iuliorum Romanorum ferè, aut Venetorum Mocenigorū duorum, aut Flandrici nummi, qui quatuordecim stufferis, quos vocant, permutatur. Denique hoc nobis antiquissimæ semiciæ, & ad nostra vsque tempora durantis exemplū est. Appellabatur autem Siclus sanctus, vel sanctuarij Siclus, idem ille, qui in hoc numismate dicitur Siclus Israel: namque Israel sanctificatio Domini factus est, & potestas eius, ex quo ex Ægypto redemptus in populi rei que publicæ nomē est redactus.

Porro Sicli illius sancti viginti granorum pondus esse ab ipso legislatore Mose definitur, Exod. 30, 13. Siclus, inquit, viginti obolos habet: & Ezech. 45, 12. eodem modo ait: Siclus viginti obolos habet. quod noster Interpres vertit obolos, Hebraica lingua dicitur GERAH, quod nomē ab AGAR verbo, quod cōgregare significat, deductū volunt Grammatici: alii à GERAR, quod est miscere deducunt, quòd multæ simul eiusmodi argenti portiunculæ inter se mixtæ, exiguā speciem singulæ nec satis notabilem præberent. Fuit autem GERAH illud portiuncula eiusdem ferè ponderis

cum filiquæ communis femine; id quod nos, periculo facto, deprehendimus, granis filiquæ viginti in altera stateræ lance, & siclo nostro in altera appensis, ferè enim pondus vtriusque conuenit. Atque ita apud quosdam ex Hebræis doctos legimus, illa quæ vocatur GERAH grana esse HHARVB; quod verò illis HHARVB Arabibus ALHAROB, Hispanis ALGARROVA, & Latinis dicitur filiqua. Itaque GERAH vigesima sicli pars est, quam Chaldæi paraphrastæ perpetuò MEGHA exponunt, hoc est minutum argentum, eiusdem ferè ponderis cum minuta Turcarum moneta ex argento, quæ vulgò GHAZPAR siue ASPRO dicitur. ex Chaldaico nomine MEGHA vocabulum Meaja Hispanicum factum arbitramur, quod minuti argentei nummi olim apud nos genus fuit. Atque illud nomē quod medicis in vsu est Cheratum dictum, ab illo Hebraico GERAH factum arbitramur; nam medici ab Arabibus acceperunt CHERATH: Arabes verò ab Hebræis vocis vicinitate G in C conuersa. Iam verò quibus in locis præcipuè Sicli mentio fiat, ostendamus. Abraham ab Ephron Hethæo agrum sepulchri causa emit quadringentis siclis argenti, hoc est vnciis ducentis, drachmis mille & sexcentis. Gen. 23, 15. Argenti triginta siclis præscripta multa est Domino, cuius bos, seruum alterius occiderit, Exod. 21, 32. Siclis etiam redimebatur multa præuaricationis & damni dati in sacris rebus; Siclis inquam sanctis, ad arbitrium Sacerdotis numerandis, quanquam in Latina interpretatione legimus duobus siclis. Leuit. 5, 15. Siclis sanctis quinquaginta aestimabatur redemptio voti personalis in viris: triginta verò in foeminis à vigesimo anno vsque ad sexagesimum. A quinto autem anno vsque ad vigesimum maris aestimatio viginti siclorum erat, foeminæ decem. Ab vno mense vsque ad annum quintum, pro masculo dabatur sicli quinque, pro foemina tres. Sexagenarius & vltra dabat quindecim siclos, foemina verò decem. Ager triginta Homer hordeorum capax aestimatus est ad voti redemptionem quinquaginta siclis argenteis. Denique omnis sacra aestimatio siclis sanctis fiebat, sicut scriptum est: Omnis aestimatio tua siclo sanctuarij poterabitur. Siclus viginti obolos habet, Leuit. 27, 3. vsque ad 25.

Pro singulis capitibus, quibus primogeniti Israel Leuitarum numerum superabant, iussi sunt exsoluere, quinos siclos sanctos vicenorum Gerah siue obolorum. Num. 7, 47. Singula acceptacula argentea à tribus Israelis oblata centenos & tricenos siclos, hoc est vncias quinas & sexagenas ponderabant. Phialæ verò singulæ septuagenos siclos, id est vncias argenti tricenas & quinas continebat. Num. 7, 12. & deinceps. Atque ita omnium siclorum summa, bis mille, & quadringenti erant in siclo sancto, mille inquam, & ducentæ vnciæ. Primogenitorum summa redemptio erant quini sicli in siclo sancto vicenorum Gerah, qui tamen pro Sacerdotis arbitrio, pauciores esse poterant, ex offerentium facultate aestimata. Num. 18, 16.

Ducentos argenti siclos sacrilegio à se subreptos Ghacam confessus est, Iosue 7, 21. Dauid ab Arauna Iebusæo aream altari ædificando oportunam cum bobus argenti siclorum quinquaginta emit. 2. Sam. 24, 24. Elisæus prædixit satum similia, postero die emendum siclo, & duo Satha hordeorum tantidem. 2. Reg. 7, 1. Menahhem muneris Assyrio regi dandi causa populo Israelitico quinquagenos siclos vititum imperauit. 2. Reg. 15, 20. Nehemias refert panem, vinum & quadragenos, per singulos dies, siclos fuisse populo à principibus exactos. Nehem. 5, 14. Septem & decem siclis Ieremias agellum in Hanathoth ab Hanamel cognato emit; quod Latinus Interpres vertit septem stateres, & decem argenteos; Hebraicè ad verbum est, septem sicli & decem argentei. Hoc etiam modo aestimamus Ægyptiam quadrigam sexcentis argenteis constituisse non siclis, sed drachmis, hoc est, quarta sicli parte; nam

Siliquæ
femen.

NVP

Cheratum
medicorū.

argenti nomine drachmam non raro intelligimus; Siclum verò, vbi intelligi oporteat, ipsum nomen appositum indicat.

Sicli va-
riatio.

Atque sicli pondus hoc fuit præcisum frequenterq. in sacris libris indicatum: quod si aliquando in profanis vsibus maioris ponderis deprehendatur Siclus, id non ex lege, sed ex hominum quorundam principum & diuitum cupiditate ortum existimare oportet, qui duris & difficilibus temporibus, vt pauperiores citius exspoliarent, siclum augebant, accepturi ab iis, quibus frumentum venderet, eiusmodi pecuniam exsoluere coactis, aliàs ipsi talibus siclis cõmuniter in soluendo, si quid emerent, non vsuri. Cuiusmodi nefaria fraus ab Amoso vate apertè reprehendete improbatur. Audite hoc, qui conteritis pauperem & deficere facitis egenos terræ, dicentes, Quando transibit mensis, & venundabimus merces, Sabbathum, & aperiemus frumentum vt imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas. At verò huiusmodi illegitimos siclorum, si quis certam rationem querat, nullam planè sibi constantem reperiet, quanquam sunt, qui inter sanctuarij & prophanum & regium siclos, nescio an tam certè, quam curiosè, distinguant.

Atque nummum illum argenteum, quem Siclum vocamus, primæ domus monetam celeberrimam & Israelitis propriam fuisse, docent antiqui auctores, in lib. Misnaioth de Chelaim, cap. 2. parag. 7. In eodem etiam libro describitur Siclus ille, qui literis Samaritanis inuenitur tract. de Iadain. cap. 4. n.

DE SICLI PARTIBVS.

Præter Sicli nummum integrum tetradrachmon, quod iam descripsimus, alias etiam monetas fuisse ex Sicli ipsius diuisione nomen sortitas (siue signatæ illæ, siue signo carentes fuerint, nihil refert) in sacris libris obseruauimus: Namque dimidij Sicli mentio fit Exod. 30, 13. & 15. Hoc autem dabit omnis, qui transit ad numerum, dimidiu Sicli, iuxta mensuram templi. Siclus viginti obolos habet, media pars Sicli offeretur Domino. diues non addet ad dimidium Sicli, & pauper non diminet. Huius ponderis monetam vnà cum Siclo ipso sibi visam in Ghaco vrbe, iisdem cum Siclo imaginibus signatam, Gerundensis affirmat.

Dimidius
Siclus.

Triens.

Fuit etiam tertia Sicli pars, quæ sex Gherah cum dimidio & sexto vnus Gherah ponderaret, vt ex libro Nehemiæ cognominus, vbi scribitur, decernendum esse tributum, in singulos annos soluendum, tertiæ partis Sicli ad domum Domini, Nehem. 10, 32.

Quadrans.

Quartæ etiam partis Sicli moneta fuit in vsu, hoc est drachma integra, quâtus noster regalis dictus nummus est. Sic enim scriptum legimus in lib. 1. Samuelis, cap. 9, 8. Rursum puer respondit Sauli, & ait: Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argenti: demus homini Dei; Hebraicè est Sicli argenti.

Porro, siue auro siue argento, siue etiam ære pecunia exsolueretur, omnis ratio ad Sicli valorem referbatur, vt viginti Sicli in auro, tantum auri esset, quantum viginti Sicli in argento valerent. constat autem ex drachmis & didrachmis antiquis duplex ferè esse auri pondus ad argentu; nam quæ denarij valore apud nos extat numismata argentea, singula drachmam ponderant. Eiusdem verò magnitudinis aurea, quæ nobis sunt satis multa expensa, binarum drachmarum pondus habent. Valor autem auri cum argenti valore collatus, non semper idem est, sed pro principum arbitrio & temporum vsu mutatur frequenter. Tamen vt ex multis temporum exemplis obseruauimus, auri valor super argentum, nunquam ferè minor fuit, quàm decuplus; ita vt pro singulis auri drachmis, argenti, ad minimum, denæ sint reddendæ.

Stater.

Iam nunc facilè ex his cognosci potest, staterem Græcorum, qui æqualis cum Siclo ponderis est; & didrachmon cum semisiclo, & drachmâ cum quarta Sicli par-

te, ex Hebræorum nummorum & ponderum imitatione fuisse accepta.

DE SICLO PONDERE.

Non modò nummorum & monetarum, sed ponderum etiam primum exemplum Siclum statuimus. Etenim cum de pretio rei alicuius exsoluendo agitur, quacunque materia nummi consent, dummodò Sicli mentio fiat, ad argentei Sicli valorem ratio referenda est, vt paulò superius adnotauimus. Cum verò de pondere mentio fit, ipsum Sicli pondus, hoc est tetradrachmon siue semuncia, repetendum. Aliàs multa absurda, si res aliter æstimata fuerit, consequentur. Neque enim putamus auream monetam aliquam fuisse, quæ Siclus diceretur, neque æream etiam; quanquam non inficias ibimus, fuisse aureas & æreas monetas, verum aliis nominibus dictatas; vt de nonnullis postea explicabimus. Quosdam etiam aureos nummos vicenium siclorum; quosdam vicenium quinquorum, alios quindenorum in vsu fuisse, quæ Minæ partes dicerentur, vt exponit Camhius in Ezechiel. 45, 12. sed certum auri vel æris Siclum eodem nomine dictum, non facilè in antiquorum libris agnoscimus: sed cum de Siclo auri aut argenti Scripturæ meminerint, pondus ipsum, non valorem esse æstimandū arbitramur; cuius rei exèpla aliquot satis aperta subiicimus in lib. Num. 7, 87. Cochlearium aureorum pondus fuisse denum Siclorum in singula cochlearia, quæ noster Interpres mortariola vertit. Quo loco non de valore auri, sed de pondere omni ex Sicli ratione cognoscendum indicatur. Nam si (vt quidam volunt) Siclus auri esset, & tantum valeret Siclus aureus, quantum argenteus, hoc est minus auri pondus, quantum videlicet Sicli valorem æquaret; Siclus aureus valeret quatuor drachmas argenteas, & ponderaret ad summum duo Gerah, hoc est grana siliquæ duo. Totum igitur cochlear esset viginti granorum argenti, hoc est ponderis quatuor drachmarum. Quantum autem poterat esse cochlear huius materiæ, quâtumue thuris caperet eiusmodi cochlear, cum scriptum sit, & mortariolum aureum appendens decem Siclos plenum incensi, quatuor vel etiam duo thuris grana cochlearis dimidiæ vnciæ acceptabulum implere abundè possent. Quam ob rem singulorū cochlearium materiam auream denos Siclos, hoc est quinq. vncias ponderasse interpretamur. Ex quinque autem auri vnciis vix satis commoda cochlearia fieri possunt: quandoquidem non magna sunt, quæ nobis in vsu sunt argentea cochlearia, binarum vnciarum cum dimidia, quantum argenteæ materiæ cum quinque auri vnciis collatum, conuenit. Atque ita apertis verbis Scriptura ipsa significat, non de valore cochlearium, sed de pondere auri, illo in loco agi; sic enim ex verbo legimus, in descriptione singulorū cochlearium: Et cochleare aureu appendens decem Siclos. & in fine capituli, cum summa omnium subducitur. Cochlearia aurea duodecim plena thure, id est simul auri Sicli centum viginti pondere sanctuarij. vt præcedenti versu est annotatum in eodem cap. Illud etiam summum auri pondus, quod ex diuersis munerum speciebus collatum est, ad sedecim milia septingentos & quinquaginta Siclos; sic est intelligendum de pondere, non de valore auri; nam aliàs si valor auri tantum in illo loco indicaretur; non satis magna præda esset, mille sexcenti & septuaginta quinque Sicli, ex numero pugnatorum, quos tribuni & Centuriones habuerant, sub manu sua, nullo excepto, à quibus recepta fuerant monilia omnia aurea, hoc est, periscelides, armillæ, annuli, dextralia, murenulæ, ex tanto foeminarum & virorum numero capta, in quo inuenta sunt virgines triginta duo mille. locus est in lib. Num. 31, 5. Illam etiam laminam auream, quam Ghacham sibi ex anathemate subreptam confessus est, quinquaginta Siclorum ponderis, non æstimationis rationibus interpretamur. Nam si æstimatione Siclorum argenti exponamus, vix laminam inueniemus dici posse, quæ quin-

quæ quinque Siclis, hoc est duabus vnciis cum dimidia æqualis pondere sit; satis enim parua auri portio duas vncias cum dimidia ponderat. Et illæ in aures Gedeoni ex spoliis Ismaelitarum oblatae, ad hanc rationem sunt referendæ; vt omnium simul iunctarum pondus fuerit mille & septingenti sicli, hoc est, vnciæ octingentæ & quinquaginta auri, quæ summa est ferè sex mille octingentorum aureorum communium, quos nostro tempore coronatos vocant. Iud. 8, 25. Aurum etiam quod candelabra facta sunt, in pondere expensum scribitur. 1. Paral. 28, 15. Atque hoc modo siclorum, hoc est, femunciarum ratione omnia auri & argenti pondera exponenda videntur, nisi aliter expresse indicatum fuerit. Eodem quoque modo quinquagenum siclorum fuisse intelligimus, vncinos ex auro ad valuas tēpli continēdas factos. Neque enim minores ferre pondus valuarum vertendarum possent. locus est 2. Paral. 3, 10.

Illa porro, quæ de ferri, chalybis & æris ponderibus aliquando in scripturis leguntur sacris, vbi siclorum nomine significantur; ad hanc etiam rationem sunt à nobis omnino referenda. Quanquam sunt, qui dicant singula metalla, suos certos habuisse, quibus expenderentur, siclos. Nullum tamen exemplum hactenus obseruauimus, cuius argumento in hanc sententiam concederemus. Quod verò à Salomone Iarchio in Comment. 1. Samuel. 17, 7. scriptum est, qua ratione nobis probari possit, non planè constat; dum ille absolute pronuntiat omnes siclos, qui apud prophetas referuntur, minarum ponderibus exponendos esse, deceptus fortasè illa re quod ferrum hastæ Goliath sexcentorum siclorum ponderis in sacra historia descriptum, non satis magnum putauerit tam vasti corporis bellatori viro, cum tamen nobis nimis etiam magnum videatur ferrum hastæ trecentarum vnciarum; si modò ad lancearum vsu, hoc est, cōfodiendum & transfigendum habile, comparatum sit, nimirum viginti & quinque librarum: quæ additæ hastæ ad instar licitorij textorum crassæ lanceam efficient, nulli nunc vsuro habilem. Nedum si, vt ille docet, trecentas minas ferro adscriberemus. Illud præterea quis non modò homo, quantumuis procerus gigas, sed vel elephas portare posset lorice pondus, quod eodem loco significatur fuisse quinque mille siclorum, si pro siclis minas exponere deberemus? Namque sicli quinque mille, iuxta ponderis à nobis explicati rationem, bis mille & quingentas vncias efficiunt, hoc est, libras ducentas & octo, atque vncias quatuor: quod quantum thoracis pondus sit, nemo est, qui non satis intelligat. Igitur nostra siclorum ratio & satis clara, & omni ex parte communis, cuiuslibetque materiæ eadem est. Neque verò à proposita re alienum videbitur, vt locorum duorum in sacris libris sententias, quæ pugnare inter se videntur, explicatione adhibita conciliemus: quandoquidem ea non exiguum negotium quibusdam fecisse videmus, adeò vt illa difficultatis euadendæ via fuerit visa commodissima, si quædam siclorum excogitaretur varietas. Est autem, vt quibusdam videtur, locorum pugnantia illa primo Samuelis lib. cap. 24. Dicitur David emisse aream, & boues ab Arauna Iebusæo siclis quinquaginta. & 1. Paral. 21. cum de eadem re mentio fiat, sexcentis siclis auri iustissimi emisse dicitur. Ergo necesse est quinquaginta siclos illos apud Samuelē conscriptos magnos fuisse, qui sexcentos facerent minores; qua tamen nouos siclos cudendi molestia facile carere possumus, & eodem omnino monetæ genere vtriusque loci exsoluendæ rationi satisfacere, si rem ipsam, quam David est mercatus, omnē dimetiamur. Est autem illorum locorum summa explicatio eiusmodi: David primùm de publica salute sollicitus, locum areæ, ad diuinam indignationem hostiis cæsis placandam sibi optatum, ab Araunaque volente oblatum, vnà cum bobus ipsis emit quinquaginta siclis. Viginti enim, aut ad summum viginti quinque æstimari potuit

fitus areæ, in qua Arauna vnum tantum par bouum trituræ exercebat; qui locus areæ ad præsentem sacrificiorum procurationem construendæ satis erat. totidem etiam siclis par bouum ad sacrificium est æstimatum. Quam rem, vbi David Deo probari cognosceret, impetrata misericordia & clementia, ex sacrificio factò iam edoctus, totum locum illum, ad Araunam pertinentem, hoc est, totum montem Moriah, ad decreti templi ædificationem, sibi comparandum duxit; eumque sexcentorum siclorum pretio, aurum appendens, emit; atque templo ædificando destinauit. Itaque historia lib. 2. Samuelis, quod de peste immissa per sacrificiorum procurationem celerè auertenda ageret, areæ tantum, in qua ara constructa est, & bouum, qui euestigio ad victimam parandam commodè reperti sunt, precium diligenter à Dauide solutum indicat. Paralipomenon verò historia, quæ de templi per Salomonē ex paterno testamento ac pecunia ædificandi rationibus, in vniuersum agit, non areæ ad aram opportuna tantum, sed totius loci precium significat. Id quod ipsorum verborum obseruata ratione, aperte explicari potest. Nam prior locus sic habet: Quid causæ est vt veniat dominus meus rex ad seruum suum? cui ait David, Vt emam à te aream, & ædificem altare Domino, & cesset interfectio quæ grassatur in populo. Cui cum gratis obtulisset Arauna aream, & boues, & iuga: respondit, Nequaquam, sed emam precio à te, & non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo David aream & boues argenti siclis quinquaginta; & ædificauit David altare Domino, & obtulit holocausta & pacifica, & propitiatus est Dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israel. sic in li. Samuelis. In lib. autem Paralip. non de area solùm, sed de loco areæ & de ara in area constructa, deque periculo factò diuinæ probationis, & de consilio inito ædificandi templi, & apparato opere ac penè ccepto, mentio fit, ita vt manifestè intelligatur maiorem rationem illic haberi templi ædificandi, quàm altaris ad præsentis calamitatis deprecationem positi. Sic enim legimus: Dixit David ad Araunam, Da mihi locum areæ tuæ, vt ædificem in ea altare Domino, ita vt quantum valet, accipias, & cesset plaga à populo. & paulò post, Dedit ergo David Araunæ, pro loco siclos auri iustissimi ponderis sexcentos. pro loco, inquit: & vt Hebraica ad verbum habent: Et dedit David Ornan pro loco siclos auri, in pondere sexcentorum, hoc est, aurum in pondere sexcentorum siclorum. Illud etiam de toto loco, de toto, inquam, monte, hæc exponenda esse confirmat quod in 2. lib. Paralip. cap. 3. scriptum est. Et cœpit Salomon ædificare domum Domini in Ierusalem, in monte Moriah, qui demonstratus fuerat David patri eius, in loco, quem parauerat David in area Ornan Iebusæi. hic nomen loci illi alteri respondet, quod in superiori libro bis indicatum est. illum autem locum parauerat David, cum esset in area Ornan Iebusæi sacrificans, & euentu ipso cognosceret, Deo locum placere, sicut illic scriptum est. Protinus ergo David videns, quod exaudisset eum Dominus in area Ornan Iebusæi, immolauit ibi victimas. Et paulò post, dixit David, Hæc est domus Dei, & hoc altare in holocaustum Israel: distinxit videlicet inter domum & altare. Et præcepit vt congregarentur omnes profelyti de terra Israel, & constituit ex iis lapidas ad cadendos lapides, & poliendos, vt ædificaretur domus Dei, &c.

Hanc nostram expositionem præterquam quod lectio ipsa indicat aperte, non obscuris verbis Camhius indicat, atque ex antiquorum doctorum sententia comprobatur, in 1. lib. Samuel. 24, 24. Atque hactenus de Siclo, quæ satis videbantur, sunt nobis exposita.

ZZELAGH זֶלַח

Antiquissimi & certissimi Israelitarum nummi siclus & sicli partes sunt; ceteri omnes, ex aliarum gentium

commercio cum nominibus etiam inuecti videntur, namque nomina ipsa aliam linguam produunt, & ponderum ratio varia alias institutiones sui arguit. Quam ob rem in libris Misnaioth tract. de Beruroth. cap. 8. parag. 7. in hanc sententiam legimus: Omnis moneta, in sacris, & extra præter siclos, ad pondus Tyri refertur, & argento aut argenti valore exsoluitur.

Prima autem cæterarum monetarum, quæ ad Siclum referri potest, dicta fuit ZZELAGH, quod nomen Latine petram vel saxum sonat: cuius signa quæ fuerint, non memini me vsquam legere; æstimationem verò legimus fuisse duorum siclorum; namque in lib. Misn. tract. de votis, ca. 43. parag. 8. scribitur, siclum esse dimidium ZZELAGH. & in tractatu de Sebughoth, cap. 6. parag. 7. dicitur; ZZELAGH est duplex SEKEL. Idem dicitur valere quatuor denarios, hoc est quatuor didrachmas; namque hac æstimatione denarium accipiendum esse, res ipsa nos docet, Misnaioth de angulo, cap. 8. par. 3. & de decima secunda, cap. 2. parag. 1. & parag. 2. in cuius loci Commentariis dicitur valere duos siclos: & tract. de CHICHAR ca. 8. par. 7. & de GHERVBIM cap. 5. par. 3. in Comm. Atque hæc ratio est vsitatissimi ZZELAGH, hoc est Tyrii, quod vnciæ integræ argenti pondus habebat. Fuisse autem nec perpetuam, nec ubique constantem hanc ZZELAGH rationem ex varia etiam lectione docemur. Namque in primis paraphrastæ Chaldæi, quæ siclum Hebraicè vocamus, ZZELAGH reddidere, vt Gen. 23. Exod. 31. & 38. in Thargum. Et in Haruch idem traditur. Et Helias Leuites in Thesbith scribit ZZELAGH, siclum esse argenteum quatuorque valere ZVZIM. de qua moneta inferius dicemus. Et in lib. Misnaioth, tract. de primitiis cap. 10. parag. 1. & 7. legimus quinque ZZELAGHIM in Galilæa pondus esse decem ZVZIM in Iudæa: fit etiam mentio de ZZELAGH Neronith, hoc est de ZZELAGH Neronico à Nerone cuso, Misnaioth de Ahaloth, cap. 13. parag. 8. & tract. de Chelaim, cap. 17. parag. 3. Inuenimus & factam mentionem ZZELAGH arei in lib. Misnaioth, de decima secunda cap. 2. parag. 2.

MEGHA. מֵגָה

MEGHAH monetæ argenteæ nomen satis vulgare fuit; quanquam in sacris libris nusquam quod sciamus vsurpatum. Eius autem pòdus sedecim granorum hordei erat, vt definitum legimus in lib. Misn. tract. de angulo, cap. 8. parag. 7. & 1. & tract. de Sebigith, cap. 1. parag. 3. in Comm. & in tract. de HHAGIGHA, cap. 2. parag. 3. & de Ghediuth, ca. 3. parag. 1. dicuntur duo MEGHOTH grana facere hordei triginta duo communia: & ibid. cap. 1. parag. 7.

Nec verò eandem apud omnes aut semper æstimatione idemque pondus MEGHA fuisse legimus, sed variū omnino. Nam quanquam frequentissima MEGHA sedecim grana hordei ponderasse dicatur; aliæ etiam eodē nomine fuerunt varij ponderis. Inuenimus enim aliquando idem quod GERAH, quam vigesimam sicli partem diximus, à quibusdā æstimari, vt à Camhio 1. Samuel 2. vers. ultimo. Et ferè semper Chaldæus pro Hebraico GERAH reddit MEGHAH. Et legimus esse in ZZELAGH MEGHOTH sedecim: ex alio autem genere viginti in Misnaioth de decima secunda, cap. 2. parag. 2. & in tract. de Ghediuth, cap. 1. par. 7. legimus MEGHAH esse vnā ex partibus viginti quatuor ZZELAGH. In eodem autem loco scribitur Meghah continere sedecim granorū hordei pondus. Possimus autem dicere varietatem esse in ZZELAGH magis quàm in MEGHAH ipsa, vt superius docuimus, nisi in libris Misnaioth, tract. de decima secunda, cap. 4. parag. 3. legeremus Meghah pondere decem granorum hordei communis, nisi mendosus eo in loco sit codex, & pro 7 legatur 7.

Appellatur igitur idem monetæ pondus aliàs MEGHAH, aliàs AGVR, vt docet Camhio lib. 1. Samuel.

cap. 2. vers. ultimo in Commentariis, atque etiam GERAH, sed huius perpetua, vt diximus, & constans ratio est, nempe vigesima sicli pars.

KESCITAH מֵשִׁיטָה

Kescitah nomen ter, in sacris libris, reperitur. Gen. 33. 19. dicitur Iacob emisse partem agri, in qua fixerat tentoria, à filio Hemor centum KESSITAH. & eiusdem loci ac pretij mentio fit apud Ios. 24. 32. & Iob à singulis cognatis & amicis singulas KESCITOTH accepisse memoratur. quanquam autem oues aut agnas noster Interpres vertit, & quidā pecudes ipsas fuisse putant, ratio tamen ipsa & doctorū sententia docet numerorum genus fuisse, cui fortassis agnæ signum impressum erat, vnde & nomen accepisse potuit, sicut à pecude Latini pecuniā dicunt. Illi verò, qui in monetarū genere hanc partem ponunt, non pluri quàm MEGHA æstimant. videtur autem nomen Arabicum esse, vt inter antiquissimos doctores nomine Ghakibæ scriptū legitur in hanc sententiam: Cùm in Arabiā venissem, audiui, id quod nos MEGHAH dicimus, KESCITAH ab illa gēte vocari. Noster Interpres, si modò ouem aut agnam pro pecude ipsa dixit, secutus videtur Onkelosum Paraphrasten, qui in eadem significatione Chaldaicè interpretatus est HHORPHAN.

ZVZA מֵזָזָה

Quandoquidem non rara in his nostris Commentariis, & frequens in veterum libris mentio fit ZVZIM; operæpretium facturi videmur, si de eo etiam genere, ea quæ magis probari possunt, dicamus: Atque nomē ipsum nobis nihil suppetiarum ad explicandum affert; quippe Chaldaicum, & nihil cum thematis Hebraei significatione commune, vt arbitramur, habens. fuisse autem argenteam monetam auctor est Helias in Thesbith radice מֵזָזָה, & in radice מֵזָזָה, eumque quartam partem sicli esse dicit. idemque Camhio affirmat. Apertè autè hanc rem indicat Chaldæus paraphrastæ, qui 1. Samuelis lib. cap. 9. pro quarta sicli parte ZVZA reddit: Camhio etiam in Ezechiel 45. 12. pondus drachmæ ait esse ZVZA; in lib. autem Misnaioth tract. de angulo cap. 8. parag. 7. definitur, victus annuus honestus homini pauperi ducentūm ZVZIM; quæ qui habeat, mendicare non possit, aliàs excommunicationis poenam ipso iure subiturus. Et in tractatu de primitiis, cap. 10. parag. 7. legimus decem ZVZIM ponderis Iudæici facere quinque ZZELAGHIM Galilæos in pondere, vnde ZZELAGH Galilæum didrachmum fuisse argumentamur. præterea tract. de Nezichim, cap. 4. parag. 8. quinquaginta & quinque ZVZIM facere dimidium MENAH.

DE MINAH מִנָּה sive מִנָּה

Minarum, etsi antiquum fuisse nomen, & vsū accepimus, rationem tamen variam pro temporum & locorum oportunitatibus adnotauimus. Antiquitatem quidem omnino cōcedunt auctores, in lib. Misnaioth, tract. de Sebigith, cap. 1. parag. 3. in Comment. afferentes Mosis tempore minarum vsū fuisse. Sunt qui inter sacram & vulgarem distinguant, sacramque vulgari duplo maiorem constituent, vt Camhio in Ezech. 45. 12. Est autem dicta MINAH vel MENAH vel MANEH (his enim modis pronuntiat) à numerando, quòd numeris certis conficeretur, non solum pondere, quanquam & pondus certum habuerit, atque in aurificum vsū ponderis magis quàm numeri habebatur ratio. Idque ex eo probatur, quòd scriptum est, Salomonem fecisse trecentas peltas ex auro probato, trecentasque auri minas vnā peltam vestiisse. 1. Reg. 10. 17. Dicta ergo videtur mina ex eo, quòd certum numerorum numerum continens, facilem ad numerandum rationem statueret, in magna summa. Quanta autem fuerit minarum æstimatio, productis ex antiqua lectione definitionibus, docebimus. In lib. Misnaioth tract. de angulo

de angulo, cap. 8. parag. 7. & 8. legimus minæ pondus denariorum centum fuisse, & denarios singulos sex MEGHOTH continere, & singula Meghoth sedecim granorū hordei communis pōdus habere Idem etiam scribitur in tract. de Sebigith cap. 1. parag. 2. & tract. de decima secunda, cap. 4. par. 2. & tract. ca. 1. par. 7. 1. 2. & ca. 5. par. 8. dicitur valere centum ZVZIM, & tractatu de Nezichim cap. 4. parag. 8. atque in tractatu de Chethuboth, modò citato dicitur, Arras vxoribus, quæ viduæ vel aliàs non virgines ducuntur, minæ valore taxari: Virginum verò arras ducentorum esse, videlicet ZVZIM, hoc est duas minas. De æstimatione quoque minæ eodem modo, quo diximus, agitur in lib. Misnaioth, tractatu de Hagigah, cap. 1. parag. 2. & de Ghediuth cap. 3. parag. 1. Comment.

Atque hoc pondere expensum fuisse, non solum argentum, sed aurum etiam, ex sacris libris docemur. Namque illæ peltæ Salomonis tricenis minis auri munitæ sunt. Et Esdras narrat à ciuibus ad templi opus fuisse oblatas argenti minas quinquies mille. Esdræ cap. 2. vers. 69. Et à principibus familiarum argenti minas bis mille in thesaurū datas, legimus apud Nehemiam 7, 71. Fuisse etiam minam aream, legimus in lib. Misnaioth, de decima secunda, ca. 2. parag. 1. Verum apud Ezechielem magnæ cuiusdam minæ descriptionem reperimus, illis verbis: Viginti Gerah siclum faciunt: Porrò viginti sicli, & viginti quinque sicli, & quindecim sicli minam faciunt. ex quo colligitur, minam illam sexaginta siclis constitisse, hoc est drachmis ducētis & quadraginta. Illā verò diuisam fuisse in partes, quartam quæ quindecim siclos contineret, & tertiam, quæ viginti, & tertiam cū duodecima portione quæ viginti quinque siclis expenderetur. Ex harum autem partiū collatione & oppositione variæ proportionales in addendo & detrahendo pondere vel pretio confici poterant. Nam si viginti quinque ex altera stateræ parte quindecim opponantur, efficietur in altera sexta pars minæ, hoc est decem. Si opponantur viginti, efficietur duodecima pars minæ, videlicet quinque; si viginti quindecim opponamus, idem fiet. Rursus etiam in collationibus, hoc modo fit; Additis viginti quinque quindecim emergunt quadraginta, hoc est duæ tertiæ ex mina; coniunctis verò viginti & viginti quinque, fiunt duæ tertiæ & duodecima. Deinde viginti & quindecim efficiunt medium cum duodecima; quindecim verò repetita efficiunt mediam minam; viginti quinque repetita mediam cum sexta efficiunt. Atque hanc ab Ezechiele descriptam cum partibus suis, minam vulgarem fuisse, Camhius docet Ezech. cap. 45, 12. hanc verò duplam sacram appellari minam, ait. Idem etiam agnoscit antiquorum traditionem, qui dicunt minam communem fuisse viginti quinque siclorum, hoc est centum ZVZIM. Quod si illorum auctorum perpetua ratio est, Ezechielis locum interpretari hoc modo rectè possumus: Siclus erit obolorum viginti; mina erit viginti sicli, hoc est drachmæ centum & viginti, & quindecim pertinebunt ad minam: nam viginti erunt quatuor quintæ, & quindecim erunt tres quintæ partes ex mina vel media cum decima parte; atque ita compositis rationibus, vt superius docuimus, poterit partitio vsque ad decimas procurrere.

Fuit etiam pondus dimidium minæ, hoc est quinquaginta drachmarum pondere, quod PEREZ vocabatur, Misnaioth de angulo, cap. 8. parag. 7. & tract. de Gharubim cap. 5. parag. 2. Comment.

Chaldæus nonnunquam pro mina vertit suo idiomate LITRA. sic enim scriptum reliquit 1. Samuelis. lib. facit LITRA vna aureos cētum Hebraicis. Idem 1. Reg. 1, 17. & in Jerem. 3, 9.

Nonnunquam Chaldæi expositores nomen SEKEL, id est Siclum interpretantur minam, vt Esd. 2, 69. & Nehem. 7, 70. Et idem annotat Camhius 2. Paralip. 9, 16. Refertur quoque ratio hæc in Misnaioth tract.

de Nezichim cap. 4. parag. 8. Atque hæctenus de antiquioribus nummis & monetis: iam verò deinceps de alio nummorum vel minus antiquo, vel minus constanti genere breuiter differemus.

ARGENTVM. אָרְגֵנְטִים

ARGENTI nomen nulla certa definitione positum pecuniam, vt apud Græcos olim, & apud Gallos hodie significat; vnde fit vt incertæ notationis sit, nisi numeralem aliquā adiunctam rationem habeat, vt tres vel quatuor, &c. Gen. 23, 9. vbi Latine legimus, Pecunia digna tradat eam mihi coram vobis; Hebraicè est, argento completo. Et paulò inferiùs, Dabo, inquit, pecuniam pro agro; Hebraicè dicitur, dabo argentum. Et appendit pecuniam, quam Ephron postulabat; appendit argentum. Et eodem libro cap. 43. vers. 22. Latine legimus: Sed & aliud attulimus argentum, vt emamus quæ nobis necessaria sunt: Verumenimverò, cum argento certus numerus adnotatur, varia etiam adhibetur æstimatio. Nam quæ 2: Samuelis 18, 11. scriptum est, Et dedissem tibi decem argenteos: quo loco Interpres Latinus Chaldæum paraphrasten secutus exposuit siclos. Et Camhius lib. Reg. 2. cap. 12. vers. 4. & 5: nomen argenti ita interpretatur; vt tres argenteos dimidium sicli faciat. Idem affirmat Comment. in Jerem. 32, 9. Sed communis & vulgata magis argenti ratio illa est, quam antiqui auctores in lib. Misnaioth describunt. ab illis enim traditum accepimus eam monetam, quæ argentum vocatur, quæque certum numerū admittit, tempore Mosis pōdus habuisse trecentorū & viginti granorum hordei. In templi verò secundi tempore, auctam fuisse vsque ad pondus trecentorum & octoginta quatuor granorum, atque eandem cum siclo rationem obtinuisse. hæc legimus in lib. Misnaioth, tract. de Bechoroth cap. 8. parag. 7.

DENARIVS. דֵנָרִי

Denarium argenteum & aureum in vsu fuisse apud Iudæos, Helias in Thesbithe docet, radice דֵנָרִי. Et Moses Gerundensis in Exodū pag. 72. col. 4. & Chaldæus paraphrastes 2. Reg. 5, 5. & Misnaioth de angulo cap. 8. parag. 7. & tract. de decima secunda cap. 2. parag. 1. & 2. & cap. 14. parag. 2. Valuit autem denarius sex MEGHOTH, hoc est grana hordei nonaginta sex, vt exponitur in lib. Misnaioth, tractatu de Sebughoth cap. 6. parag. 8. in Commentariis.

Deinde alium etiam denarium maiorem indicatum obseruauimus in lib. Misnaioth de decima secunda, cap. 2. parag. 2. & tractatu de Chethuboth cap. 5. parag. 7. vbi dicitur denarius argenteus esse quarta pars ZELAGH, atque idem denarius diuidi solere in quatuor partes certis numismatis argenteis notatas. Idem describitur in iisdem libris tract. de Ghediuth, cap. 1. parag. 1. & de votis cap. 3. parag. 8. & de Nezichim cap. 4. parag. 8. & posteriori tract. de Nezichim, tract. 2. ca. 4. parag. 1. & de Gheruaioth cap. 4. parag. 7. Comment.

Hunc autem existimamus esse denarium diurnum, qui æqua rusticæ operæ merces fuisse, in Evangelio indicatur, Matth. 18. Ex iisdem verò tractatibus & locis, accepimus denariū aureum valuisse viginti quinque argenteos.

DRAKMON. דְרַקְמוֹן

Drakmon solidus nummus argenteus fuit sedecim granorum hordei, vnde Drakmon apud Græcos nomen accepisse arbitramur; quanquam non idem pondus sit vtriusque. Huius nomen Arabicum est Darhaam: describitur autem eius ratio in lib. Misnaioth, tract. de Chethuboth cap. 5. parag. 7.

Eiusdem ferè nominis vna tantum litera CH, in vicinam K est mutata, DARAKMON aureus nummus Esdræ & Nehemæ tempore, ad templi facta tecta paranda viritim oblatas, Esd. 2, 69. & Nehem. 7, 69.

IZZAR אִזָּר ASSARION, ASSIS.

Peregrinum etiam & nominis & nummi genus fuit IZZAR æreum vt putamus, quod fuit valoris nonagesimæ sextæ partis ZZELAGH. vt docemur in lib. Misn. tract. de decima secunda cap. 3. parag. 1. & ca. 4. parag. 1. & n. & tract. de Gittim. cap. 1. parag. 8. & tract. de Nezichim cap. 8. parag. 1. Et in posteriori tract. de Nezichim cap. 4. parag. n. Et de GHERVAIOTH. cap. 4. parag. 7. Scribitur etiam duo IZZARIM facere pondium vnum. In eodem libro tract. de decima secunda cap. 4. parag. n. & hoc pretio dicitur emi solere malogranata vndecim, vel ficus centum, vt legimus in Misnaioth de angulo cap. 8. parag. 8. in libro Midras VAIKRAH RABBA fit mentio huius IZZAR, sub æstimatione minoris monetæ, qualè grossum nunc vulgò dicimus; & in lib. Haruch. Atque hanc monetam in Euangelio significatam arbitramur, Matth. 10, 29. Nonne duo passeris asse veneunt? Græcè legimus ἀσάριον eadem ferè voce cum IZZAR, cum ο litera aliis per duplex s s, aliis per zz pronuntietur, dum ad aliarum linguarum scripturam refertur.

PONDIVM ITALICVM. פִּזְרוֹן אִטָּלִיקוֹ

Inter externos nummos Pondium quoque Italicum in vsu receptum est, quod duobus AZZIRIM, hoc est assariis constabat: cuius mentio fit in lib. Misnaioth tract. de Chelaim ca. 17. parag. 1. Et de Nezicim tract. 2. cap. 4. parag. n. & in Comment. de Ahaloth cap. 3. parag. 8. & tract. de angulo. cap. 8. parag. 8. in Comm. & in eodem capite, parag. 7. legimus duo vulgaria pauperiorum prandia emi solere pondio vno. Idque etiam exponitur in tract. de decima secunda cap. 4. parag. n. & tract. de Gharubim cap. 5. parag. 3. in Comment. Et tract. tertio de Nezicim cap. 5. parag. 5.

AZZPER אִזְפֵּר MAZZPARIM מַזְפָּרִים

Asper monetæ iam diu apud Orientales in vsu nomen, est vnus denarij valore, vt docemur lib. Misnaioth de decima secunda cap. 2. parag. 5. & in tract. de Ghediuth ca. 1. para. 1. dicitur esse nummus Græcus.

Est & aliud argentæ monetæ genus MAZZPERIM olim dictum in plurali numero, quæ verè erat vigesima pars ZZELAGH: estque idem illud, cuius hæctenus apud Turcas extat pondus, & nomen AZZPAR. Indicatur in lib. Misnaioth, tractatu de decima secunda cap. 2. parag. 5.

ADARCON. אֲדָרְכוֹן

Medi nummi genus fuisse videtur quod apud Esdram legimus nomine ADARCONIM, ab interprete Latino Solidos redditum; Esd. 8, 27. cuius etiam mentio fit in lib. 2. Paralipom. cap. 29. vers. 7. In lib. Misnaioth, tractatu de Siclis cap. 2. parag. 7. definitur eius æstimatio duobus ZZELAGHIM. quæ fuisse etiam dicitur antiqua.

AVRVM siue AVREVS. אֲוֶרָה

Auri nomen, cum ad nummorum rationem significandam, addito numero vsurpatur; Siclorum pondere explicandum esse iam superius docuimus. Atque ita interpretati sumus locum Iud. 8, 26. Et fuit pondus eorù septingenti auri (vt noster Interpres rectè addidit) sicli. Idem etiã sentit Leui Gersonis filius, in illo loco, & 2. Reg. 5, 5. & 2. Paral. 9, 16: Quanquam Chaldæus paraphrastes denarios aureos vertit: idque non inconcinne fortassis in lib. 2. Reg. 5. Vbi ratio ex Damascenis monetis petèda videtur. In Hebraicis historiis, quæ Iosephi Gorionidis nomine inscriptæ sunt, legimus nomen ZAHVB, quod Latine aureum dicimus, definitum Philipporum siue Philippicorum nomine, quod regale numisma & celeberrimum fuisse etiam Horatius testatur; fit autem mentio huius, lib. 2. Historiarum Iosephi cap. 7.

Sunt præterea alia nomina minus celebria, in anti-

quis libris, sed quorum vsus vulgaris fuisse, & ex aliarum gentium linguis acceptus videri possit, cuius generis exempla sunt;

TEBAGH, quod dimidium siclum valebat, vt exponitur Misnaioth de Chelaim cap. 2. parag. 7.

HVRZZA, quod paraphrastes Chaldæus, apud Ios. cap. 24. KESSITA reddit.

TARPAGITH, ab auctore Haruch dictus nummus cum dimidio, cuius pòdus erat septuaginta & octo granorum hordei, vt habetur in lib. Misnaioth de Chethuboth, cap. 5. parag. 7.

TRIANA, nummus Traianicus in Haruch.

TARZZIT, cuius etiam in Haruch mentio fit.

LATER monetæ genus, quod Stater nonnulli dicunt, Haruch.

LUMI in eodem Haruch sine æstimatione tamen certa legitur.

CHINAH est etiam nummi genus in Haruch.

CHVZAB moneta, quam Chozba cudendam curavit, ille fortassis, cuius mentio in Actis Apost. fit.

PESSVT solidus nummus in Haruch. Et apud Heliam Leuit. in radice פֶּשֶׁט

PELEZZ monetæ genus non cusæ in Haruch: sed Chaldæo paraphraste in Ezechiel cap. 4. & 37. Siclus est.

PVLAR nummus est quidam in Bereffith Rabba. cap. 22. 49. 71.

PARADIGMA vox Græca est, quæ exemplar significat: fuisse autem monetæ probatissimæ genus hoc nomine appellatum legimus in Haruch.

NIKA } duo monetarù nomina in Har. scripta.

MELVHHA }

GARMAN } monetarum nomina in Haruch.

HANITS }

ZZAIENAK } SAPHAN siue SIPHNA Hadriani monetam fuisse tradit auctor Haruch.

KANTAR Iacorum lingua valet quatum DINAR: vt docet Gerundenfis in Comment. legis pag. 156. col. 1.

KONTRINAK Quatrinus est in Haruch.

DE CHICHAR. כִּיכָר

Maximi inter Hebræos ponderis nomen idemque antiquissimum est CHICHAR; pro quo Latini & Græci talentum plerumque verterunt. Sed quoniam Græcorum talètorum non vnã rationem, æstimationemque fuisse, ex eorum, qui de asse cõscripserunt, libris constat; nos nomen ipsum Hebraicum ita vt pronuntiatum reddentes, rem ipsam ex auctorum lectione expendemus. Atque ex verbi quidem etymo nihil magnæ significationis ad interpretandù afferre possumus, nisi dicamus Chichar fuisse ponderis speciem planam, & extensam placentæ instar. quippe in naturalium rerum nominibus Chichar planiciem significat, qualis in agro Sodomorum, inter montes erat: sæpè enim hoc nomen ad eam rem indicandam vsurpatur.

Inuenimus autem in antiquis libris Chichar, pro pòdere absolutè positum, vt in li. Misn. tract. de angulo, cap. 8. para. 7. Misnaioth de CHELAIM cap. 2. para. 7. Neque fuit ratio habita numeri, sed ponderis in Chichar, cuius pondus fuisse videtur ferè mille & octingentorum siclorum, hoc est nongentarum vnciarum: Namque Camhius & Leui Gersonides lib. 1. Samuelis ca. 17. affirmant tertiam partem Chichar fuisse ferè siclos sexcentos, siue id ferrum esset, siue aurum, siue quæcunque alia materia. Præterea Camhius in lib. 2. Sam. 5, 8. & 1. Reg. cap. 9. & ca. 10. & c. 16. ait: Chichar auri esse sexcentum aureos, hoc est, vt exponere placet, tantã auri massam, quantam sexcenti sicli conficiunt: namq. hæc in pondere ferè triplo vincent sexcètos argenti siclos, qui faciunt tertiam partè Chichar. hoc pòdere fuit aureum candelabrù in deserto, Mose procurante factum. Exo. 25, 28. & 37, 24. Omne aurum, quod expensum est in opere sanctuarij, & quod oblatum est in donariis

טָרַע
חֹרְבָא
סִפְרֵי
טְרַינָא
טְרַיט
לֵטֶר
לֹמִי
כִּיכָר
כֹּזְבָא
פֶּשֶׁט
פֶּלֶס
פִּזְרוֹן
פְּרָדִיגְמָא
נִיקָא
מֵלְוִחָא
גָרְמָן
חַנִּיט
צַיִן
שִׁפְן
שִׁפְנָא
קָנְטָר
קֹנְטְרִינָק

in donariis viginti nouem Chichar fuit, & septingentorum & triginta siclorum, ad mensuram sanctuarij. Ex quo loco manifestum est, verum pondus Chichar siue auri, siue æris illud sit, ad siclos sanctos, hoc est, argenteos iam explicatos referri debere. Namque septingenti & triginta siclorum pondus, etiam in auro pars Chichar esse indicatur. Bases sanctuarij ex centum argenti Chichar factæ sunt, singulis Chichar per bases singulas supputatis. Æris ad opus sanctuarij oblata sunt Chichar septuaginta duo millia & quadringenti amplius sicli. Et Hiram rex Tyri ad regem Salomonem in templi structuram misisse scribitur cētum & viginti talenta auri. 1. Reg. 9, 14. Ex Ophir verò quadringentorum viginti Chichar pondus auri allatum Salomoni legimus. 1. Reg. 9, 28. Regina Saba centum & viginti Chichar auri Salomoni munus dedit, 1. Reg. 10, 10. & multa alia, quæ in libris Regum de talento dicuntur aureo, ad hanc rationem sunt reuocanda. Similiter & quæ de argenti talento, in Latinis versionibus commemorantur, vt 1. Reg. 20, 39. Et Naaman Syrus decem Chicharim argenti & sex mille aureos, ad regem Israelis afferebat, dono daturus prophetæ, qui se curaret; ex qua pecunia Chichar Giezi per fraudem sibi postulauit, & duo accepit. Quanquam autem ponderis esset nomen Chichar, tamen in argenti siclis numeratis exsoluebatur; quia sicli certo pondere erant, & ex illis poterat certum Chichar constare: quam ob rem in illo loco dicitur Hebraicè, Numera eis Chichar argenti. Et paulò post, Et ligauit duo Chichar argenti in sudario. 2. Reg. 5, 21. Et Menahem dabat Phul mille Chichar argenti, vt esset ei auxilium, & firmaret regnum eius. 2. Reg. 15, 19. Et rex Assyriorum imperabat Ezechia regi Iudæ trecenta Chichar argenti, & triginta Chichar auri. 2. Reg. 18, 14. Et Pharaonem Necho centum Chichar argenti & Chichar auri multam terræ imposuisse legimus 2. Reg. 23, 33. Coronam auream David in Rabba inuenit, cuius pondus erat Chichar auri. 1. Paralip. 20, 2. David ad domum Domini ædificandam filio Salomoni ex testamento reliquit auri Chichar centum millia & argenti mille millia. 2. Paral. 22, 14. Et inducendis auro parietibus adscripsit idem tria millia Chicharim auri, & septem millia argenti. Principes verò, & diuites viri Israel ex spontaneis donariis, ad idem opus obtulerunt auri quinque mille Chichar, & Adarchonim (de quibus iam diximus) Ribbo, hoc est decem millia & argenti Chichar decem millia, & æris Ribbo, & octo millia Chichar ibidem cap. 29. Amasias Iudæ rex, centum millia robustorum ex Israel centum talentis argenti conduxit. Esdras sacerdotibus, quibus templi facta tecta curanda commiserat, argenti Chichar sexcenta & quinquaginta, & auri centum Chichar appendit. Esdr. 8, 24. Aman Assuero regi decies mille Chichar argenti proponebat causâ perdendorum Iudæorum. Esth. 3, 9.

Et quantum ex attenta verborum atque rerum consideratione coniecere possumus, arbitramur olim in vsu fuisse apud Israelitas & fortassis apud alias Orientis nationes, aurum & argentum rude incertæ formæ ac magnitudinis in tortæ siue placentæ panis speciem conflatum, ad opera deinde faciendâ, vel ad cudendas monetas in thesauris adseruari; vt & illa omnia

eiisdem ferè ponderis fuisse, quantum videlicet à nobis est indicatum; ita metallum ipsum melius in oportunos vsus conseruabatur, & minori molestia asportari poterat, & commodius enumerari aut expendi. Itaque ex hac forma nomen esse acceptum existimamus: namque huiusmodi ex aliis rerum naturis vel forma translatis verbis, artificiorum verba etiam vsurpari solent. sic enim Latini auri argentiq̄ue massam dicunt, & æris etiam. Hispani ceram expressis fauis in certa vasa infusam, certaque forma duratâ, panem ceræ vocant. Sic etiam Hebræi metalla in panis pressioris formam conflata, Chichar vocabant: atq. ita legimus in Zachariæ visionibus, plumbi Chichar in os mulieris sedentis in medio amphoræ fuisse coniectum Zach. 5, 7. Namque, vt diximus, Chichar præterquam quod loca plana & depressa significat, nomen etiam est panis in tortæ formam subacti & cocti, pro quo Interpres noster propè semper tortam Latinè reddit, vt lib. 1. Samuel. 2, 36. Futurum est autem, vt quicumque remanserit in domo tua, veniat vt oretur pro eo, & offerat nummum argenteum & tortam panis. Et Samuel Sauli prædicit obuiam fore tres viros, ex quibus vnus tortas panis tres ferret. 1. Samuel. 10, 4. Et Gedeon à viris Sochoth tortas in bellatorum victum postulabat. Et Salomon in templi dedicatione populo viritim distribuit singulas tortas panis & partes carnis bubulæ. 1. Paralip. 16, 3. Et Ieremiæ in carcere detento iussu regis, in singulos dies dabatur torta panis. Ierem. 37, 20. Ex quibus locis etiam magnitudo Chichar cognosci potest: erat enim tantum panis, quantum satis esset viro aut mulieri ad cibum diurnum, præter obsonia & pulmenta. Ad hanc etiam formam tortæ caricæ aut ficus olim simul coactæ Chichar ficuum vel caricarum dicebatur, vt habemus in lib. Misnaïoth tract. de Chelaim cap. 2. parag. 5. Et de rationibus & pōdere Chichar etiam legimus in iisdem libris, tract. de Gharubim cap. 5. parag. 3. in Comm.

Atque hæc certâ nobis de pondere illo Hebræis solemni dici possunt. Cætera autem nomina, quæ nobis obseruare cōtigit, peregrina sunt, vnâ cum rebus ipsis, parumq̄ue illustria, ex quibus nonnulla subijciemus.

Est DARHAM Ægyptium pondus granorum hordei sexaginta vnus ex definitione Misnaïoth de Gheduth cap. 1. parag. 3. Comment.

TARTIMAR erat dimidiæ minæ pondus, quo carnes in macello appendebantur, vt traditur lib. Mis. de Sanhedrin cap. 8. parag. 3.

LITRA libram interpretatur Helias Levita in radice טלח Et in libro inscripto Verba dierum Israel pag. 47. col. 4. & pag. 51. col. 1. Et eadem dicitur Mina in lib. Bereſsith Rabba, cap. 10, 23, 65. Et apud Cambiū. 1. Samuel. 25. Et in eodem loco ita vocatur à Chaldæo paraphraste.

KANTORIN sunt talenta in lib. Helia Thesbithe in radice קנטורין & טלח

KAMILIA vnciam vocat auctores Bereſsith Rabba cap. 8. in fine קמיליא

Hæc de omni ponderum & mensurarum ratione in vniuersum exponenda obseruabamus Antvverpiæ 4. Cal. Augusti. 1571.

Libros de Ponderibus & Mensuris, ac Nummis sacris, à doctissimo Doctore Benedicto Aria Montano conscriptos, legi & perspexi, dignissimosque impressione & lectu iudicavi, utpote nihil habentes, quod vel pietatem, vel bonos mores offendat. Ita ego Reynerus Brakel S. Theologiae Licentiatus & Canonicus Cathedralis Ecclesie Antvverpiensis.

Et nos probamus iudicium antedicti Domini Visitatoris BRAKEL qui est vnus collegij nostri Censorij, FRANC. SONNIUS.

